

Tadeusz J. Jopek
Obserwatorium Astronomiczne UAM

Astronomia meteorowa

Słownik pojęć:

- **meteor** – z gr. μετεωροζ, (l.m. μετεωρα), wysoko położony, wzniesiony w powietrzu, ale potocznie mamy:

• spadające gwiazdy,		• estrela cadente,	P
• padající hvězda, létavice,	CZ	• falling (shooting) stars,	GB
• padajúca hviezda,	SK	• fényjelenség,	H
• Sternschnuppe,	D	• vallende ster,	NL
• étoile filante,	F	• krītošā zvaigzne,	Lv
• stella cadente,	IT	• langev täht,	EST
• estrella cadenta,	ES	• Stjärnfall,	S

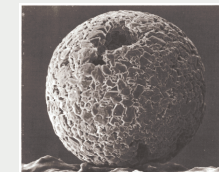
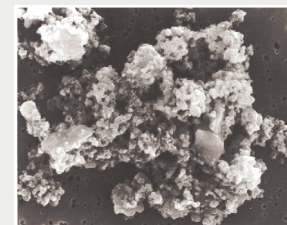
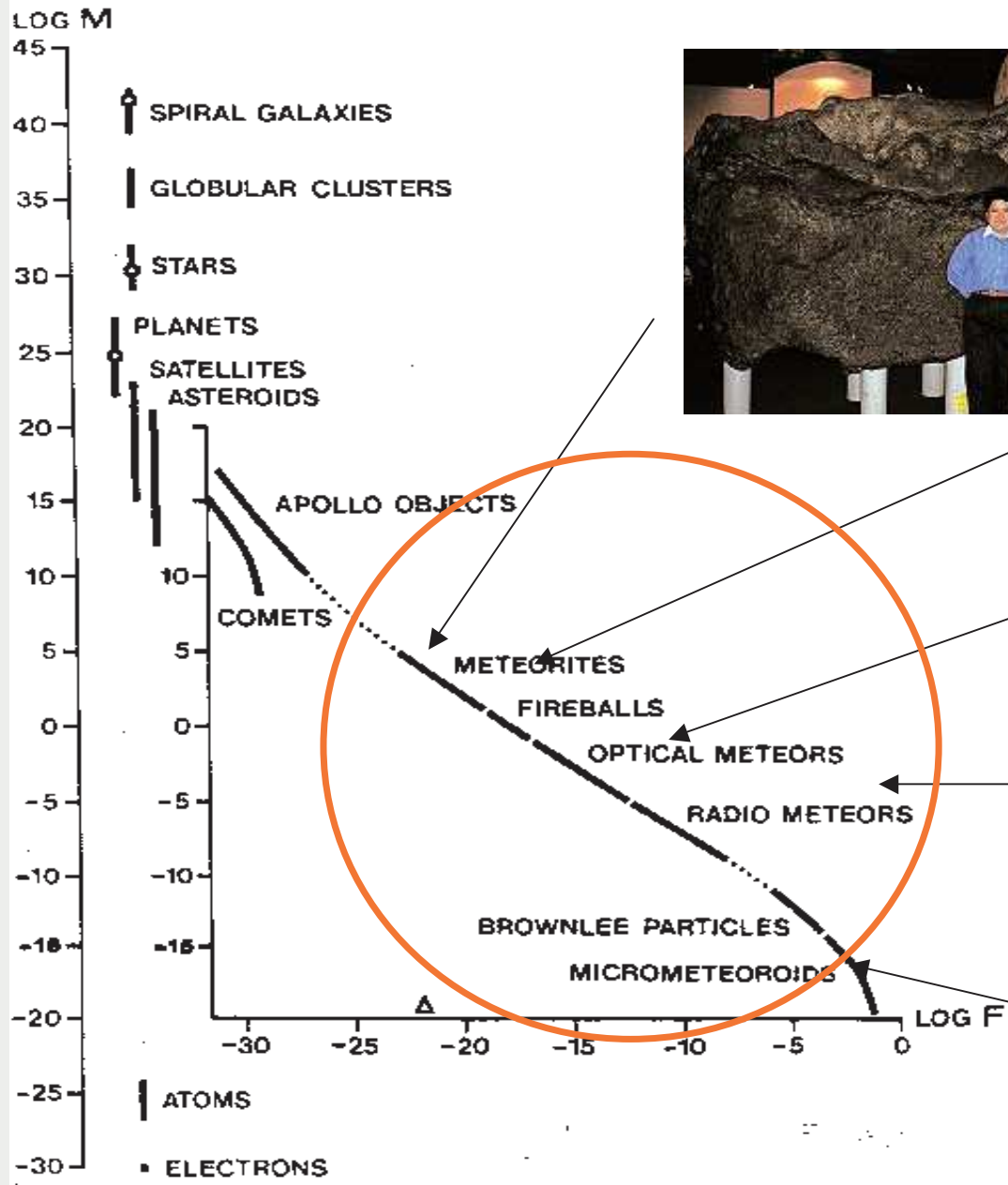
Słownik pojęć:

- **meteoroid** – bryłka materii poruszająca się w przestrzeni kosmicznej, po wtargnięciu do ziemskiej atmosfery powoduje zjawisko meteoru.
- **bolid** – βολιζ – ładunek, jądro, w łacińskim mamy – **bolis** – kula, meteor o dużej jasności,
- **mikro-meteoroid** – pyłek o rozmiarach mikro-metra, nie wywołuje zjawiska meteoru,
- **meteoryt, mikro-meteoryt** – meteoroid, mikro-meteoroid znalezione na powierzchni ziemi.

MUA (IAU):

Millman, P.: 1961 in Trans. IAU vol. XIA-Reports, Reports on Astronomy, p. 228-230

definicje niektórych pojęć występujących w obszarze astronomii meteorowej.

Co roku na powierzchnię Ziemi spada 1.7×10^8 kg meteoroidów.

(Ceplecha, Z.: 1992, in Proc. Of the Intern. Astron. Symp., Smolenice, Slovakia, July 6-12, 1992, 165-186)

Fot. Pierre Thomas (LST), ENS Lyon

Fot. Policja Muncypalna w Enschede

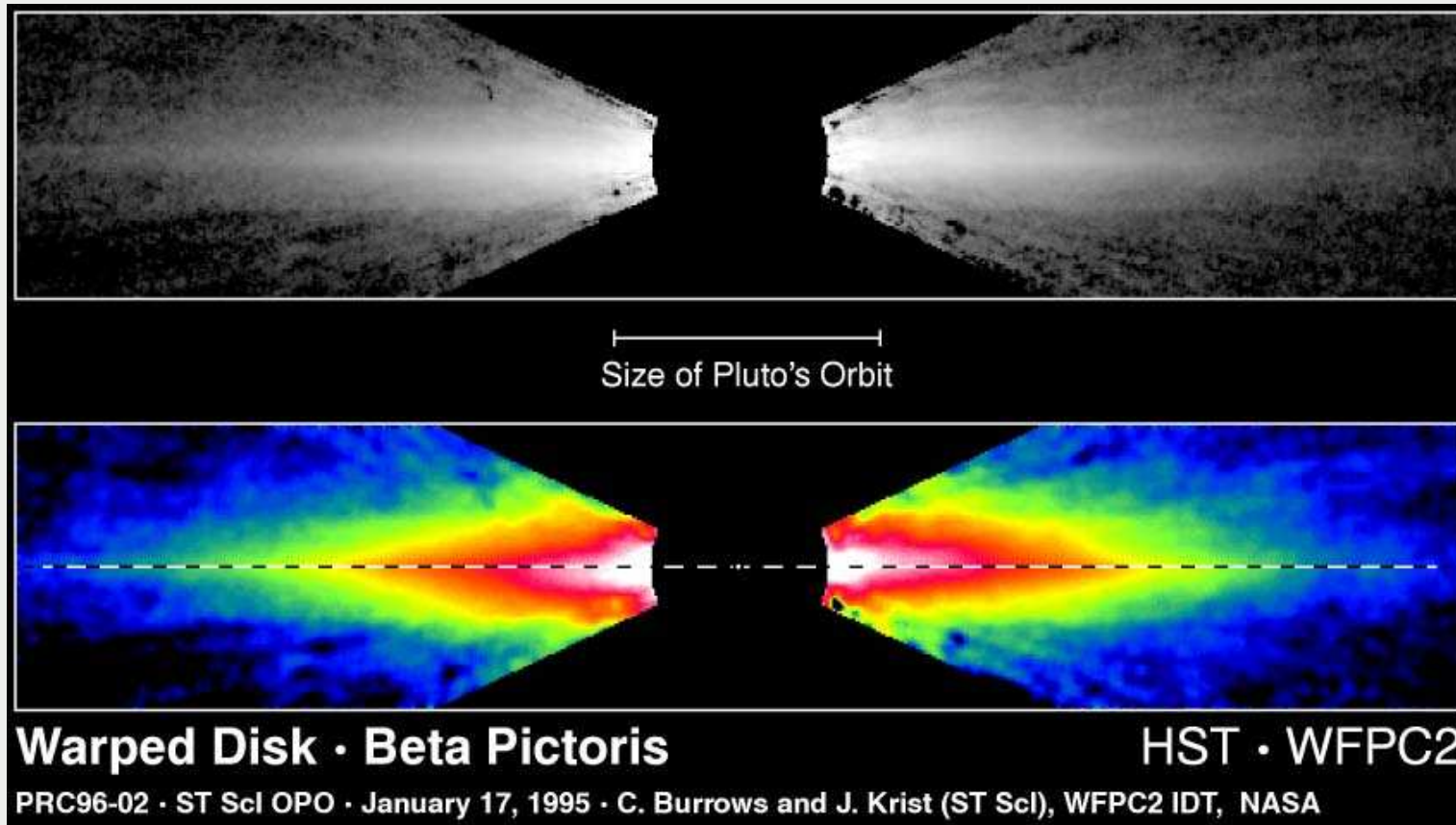
Rozkład masy w Układzie Słonecznym

• Słońce:	99.85 %
• Planety:	0.135 %
• Komety:	0.01 % ?
• Księżyce:	0.00005 %
• Planetki:	0.0000002 % ?
• Meteoroidy:	0.0000001 % ?
• Materia międzypl.:	0.0000001 % ?

Światło zodiakalne
f 3.5, 35mm, 1600 ISO
ekspozycja 14 minut

Wiele gwiazd posiada drobną składową: pył, ...

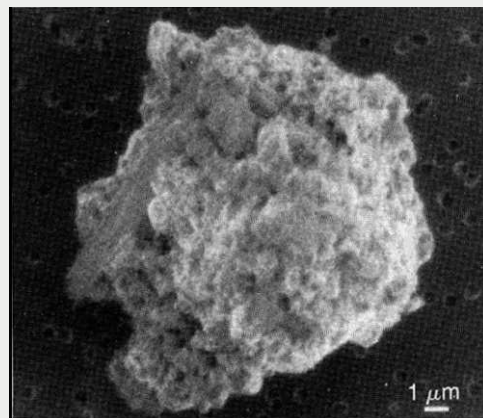

10 μm pyłek
uwięziony
w aerożelu

Punkt wtargnięcia
do aerożelu

© EURECA spacecraft

© Robert M. Walker,
McDonnell Center for the Space Sciences,

Meteoryt węglisty
Allende

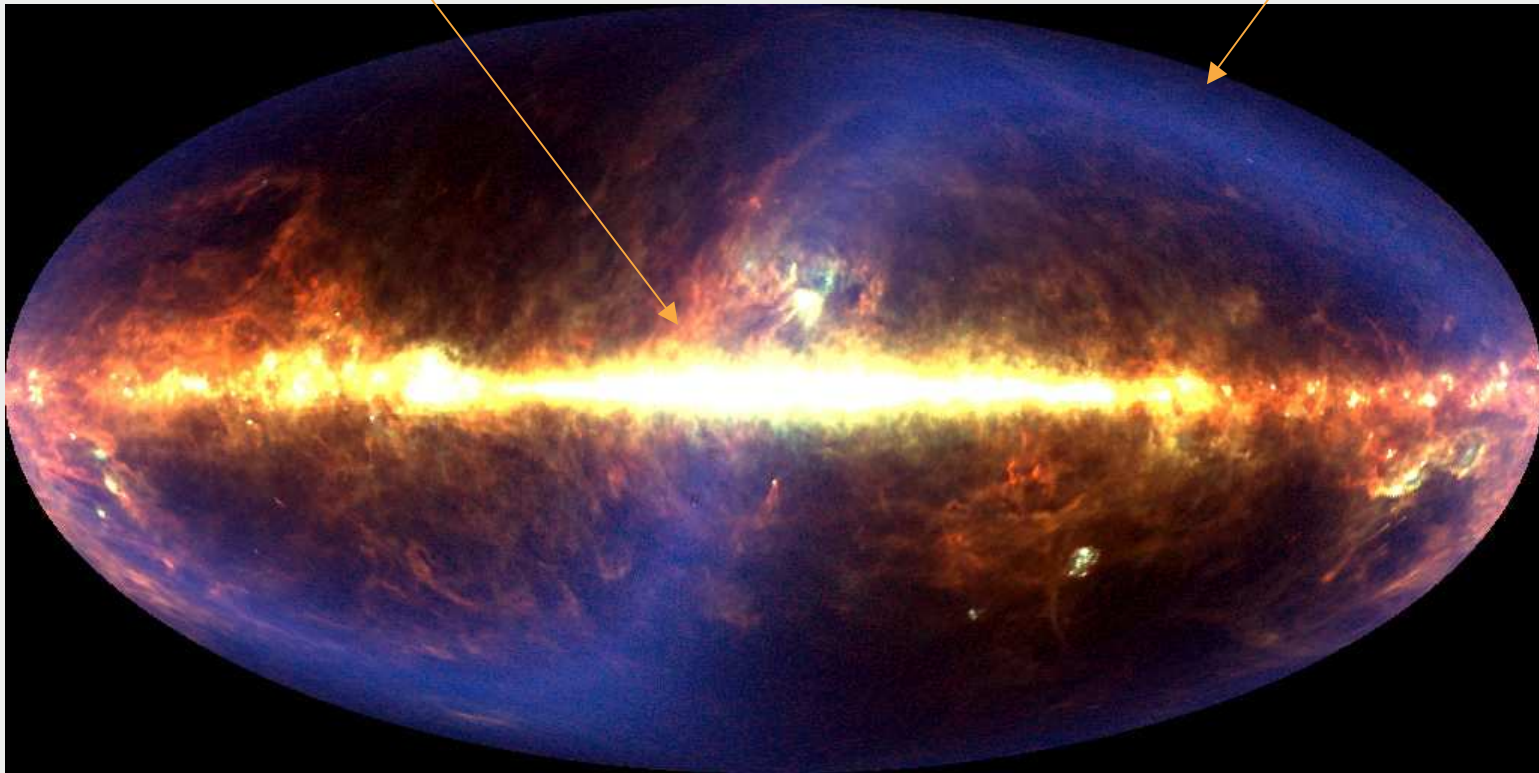

Meteority węgliste oraz pył międzygwiazdowy
zawierają mikroskopowych rozmiarów
diamenty, powstałe w trakcie kondensacji
gwiazd.

Pył międzygwiazdowy w otoczeniu
płaszczyzny galaktyki

Zodiakalny pył w otoczeniu
płaszczyzny ekliptyki

COBE/DIRBE - obraz nieba w podczerwieni. .

© WIYN, Inc., 3.5-m WIYN Telescope

Interstellar Dust-Bunnies of NGC 891

Gwiazdy i pył
w Koronie Południowej

© Loke Kun Tan

Trochę historii

30-50 tys. lat temu,
człowiek pierwotny
układa meteoryt na stosie
kamieni

...
itd., itd. ...

Dawne i współczesne spadki meteorytów

Imperium Rzymskie, AD 218-219

Środkowy Teksas wiek XIX

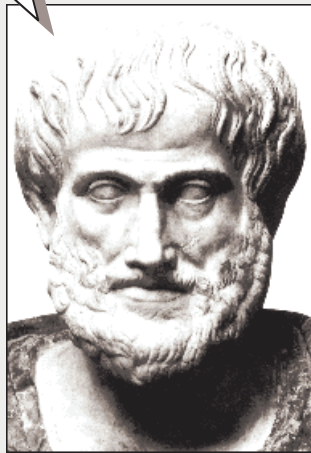
Indie AD 1621

Afryka AD 1992

Pozaziemskie pochodzenie meteoroidów

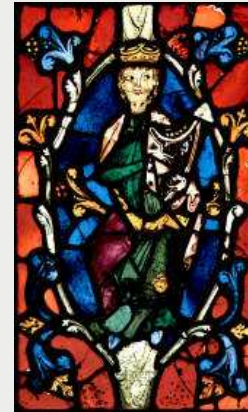
Bzdura!

A może jednak?

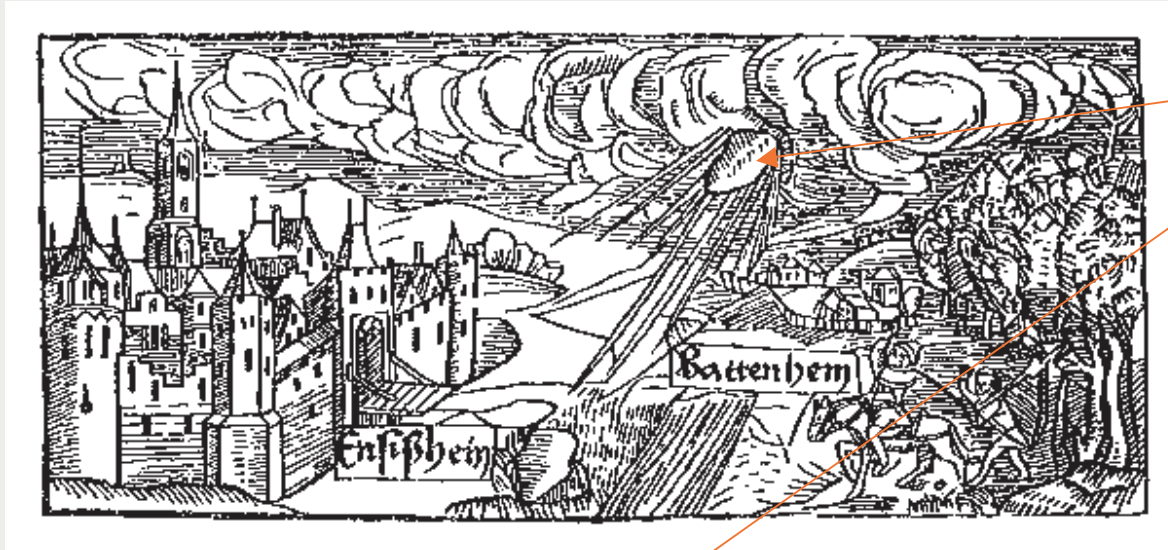
Europa Średniowiecze

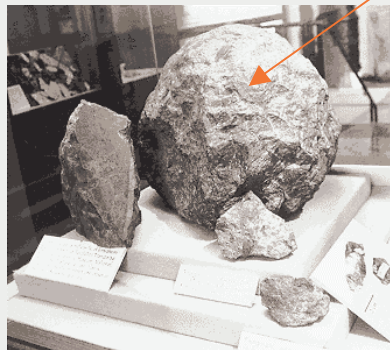
Kroniki Klasztoru Benedyktynów
w Saint Denis

AD 530 – pierwszy opis przelotu bolidu

... Średniowiecze cd.

Chondryt LL6
m=127 kg

Kopia drzeworytu ilustrującego spadek
meteorytu w 1492 r. w pobliżu Ensisheim.
(Alzacja, Francja)

...the interplanetary space has to be free of matter,
for not to disturb the course of planets and comets ...

Barok

Izaak Newton (1642-1727)

.. a może jednak ?

Moje złotko! Przecież na niebie nie ma kamieni, zatem kamienie nie mogą spadać z nieba!

Oświecenie !! Tak!Tak!

Antoine-Laurent Lavoisier
(1743-1794)

Oświecenie cd.

Peter Simon Pallas
(1741-1811)

Oświecenie cd.

AD 1794

Ernst Florens Friedrich Chladni
(1756-1827)

Ueber den
U r s p r u n g
der von Pallas gefundenen
und anderer ihr ähnlicher
E i s e n m a s s e n,
und über einige damit in Verbindung stehende
Naturerscheinungen.

von

Ernst Florens Friedrich Chladni,

in Wittenberg, der Phil. und Rechte Doctor, der Berliner Societät Naturf. Freunde Mitgliede,
und der königl. Societät der Wissenschaften zu Göttingen Correspondent.

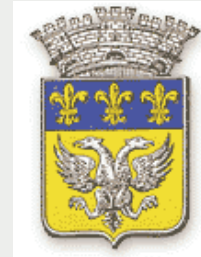

N i g a,

bey Johann Friedrich Hartknoch.

1 7 9 4.

L'Aigle (Orney, Normandie, F)

Cuisine normande

Cuisine normande

Jarret de porc aux fruits du verger

Une recette originale de
Michel Bruneau du restaurant La Bourride à Caen

Ingrédients pour 4 personnes

2 jarrets de porc	2 poireaux
1 litre de cidre	2 oignons
4 carottes	1 bouquet garni
4 navets	20 cl de Calvados
sel, poivre	

Préparation: 20 minutes, temps de cuisson: 2H30, difficulté: très facile

1. Dans votre cocotte, disposer vos jarrets ; entourer de tous vos légumes et arroser du cidre et du Calvados.
2. Porter le tout à ébullition, poivrer et laisser mijoter en n'oubliant pas d'écumer souvent. Ne pas saler. Cuire 1 heure 30.
3. Ôter les légumes et saler à ce moment. Terminer la cuisson à petit feu environ 1 heure.
4. Ajouter les légumes au bouillon pour les réchauffer. Vérifier l'assaisonnement et servir bien chaud.

**L'Aigle 1803, kwiecień 26.
Deszcz meteorytów.**

Jean-Baptiste Biot
(1774-1862)

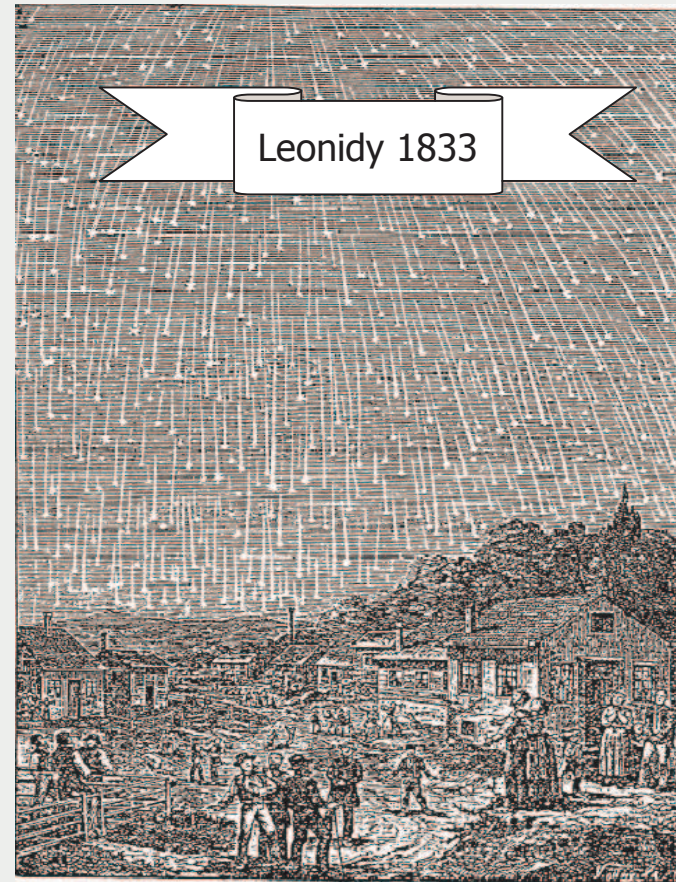
AD 1807

**Astronomia meteorowa
a
czynniki polityczne**

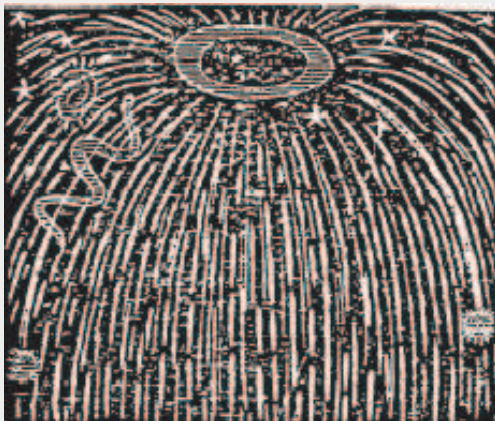

Thomas Jefferson (1743-1826)

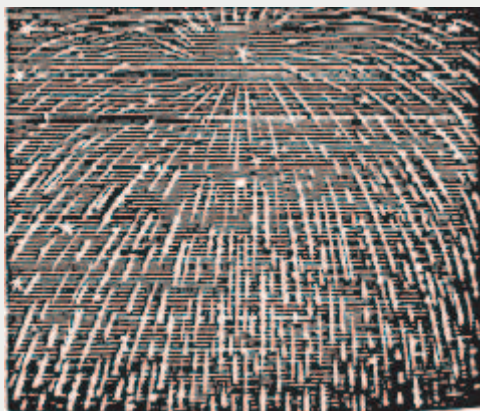
... I would rather believe that two Yankee professors would lie than believe that stones fall from heaven.

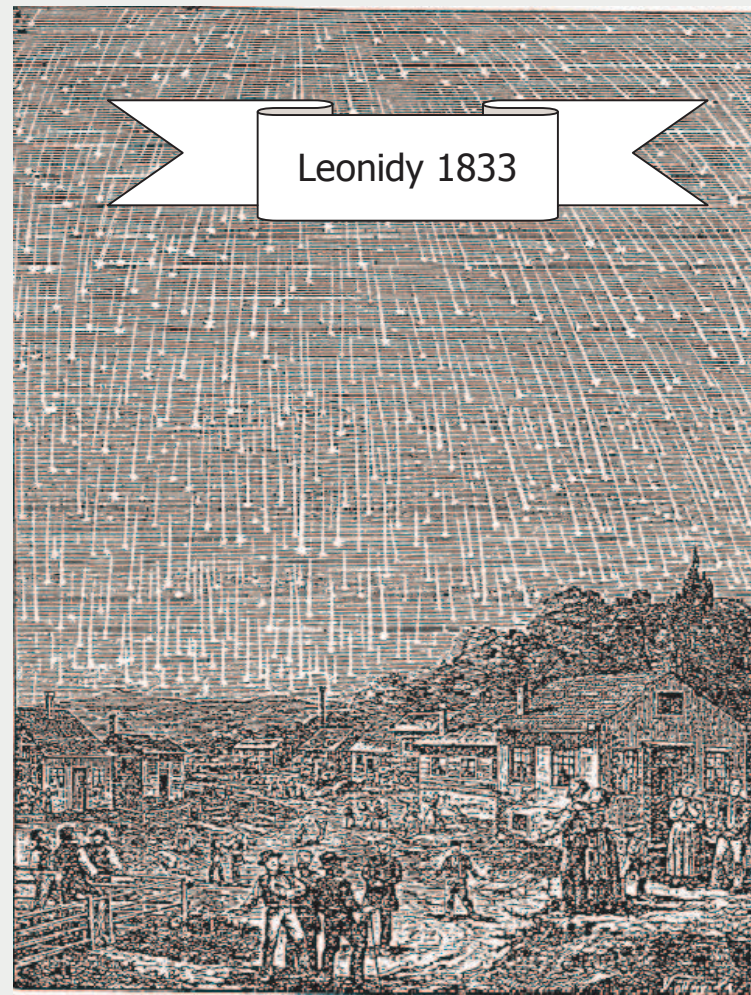
Leonidy 1833, Listopad 13

Devens, 1876, ... p. 330

Olmsted D.: 1833, November,
Mechanics Magazine, p 287.

Leonidy 1833

Drzeworyt wykonany ok. 55 lat
po Leonidach 1833

Wiek XIX, XX

Denison Olmsted
(1791-1851)

Johann Gottfried Galle
(1812-1910)

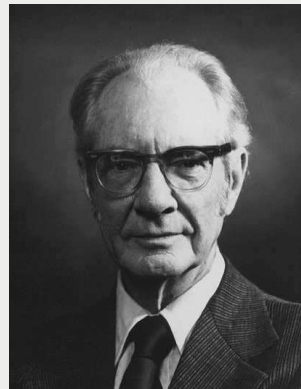
Giovanni Virginio Schiaparelli
(1835-1910)

William Frederick Denning
(1848-1931)

Ernst Jujlius Öpik
(1843-1985)

Fred Lawrence Whipple
(1906-2004)

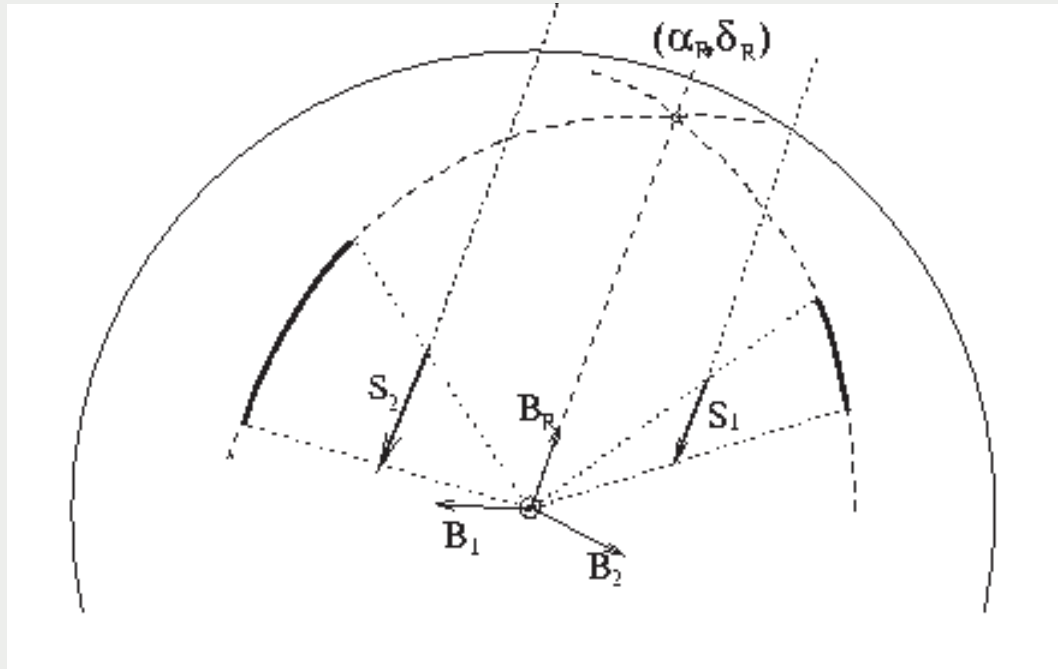

Cuno Hoffmeister
(1892-1968)

Lubor Kresak
(1927-1994)

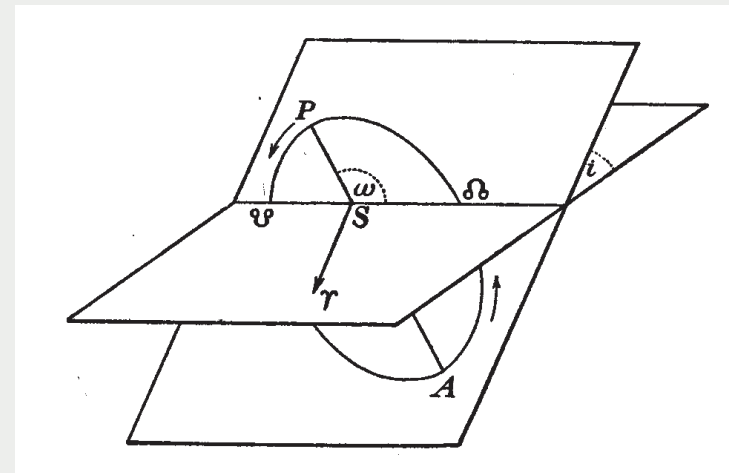
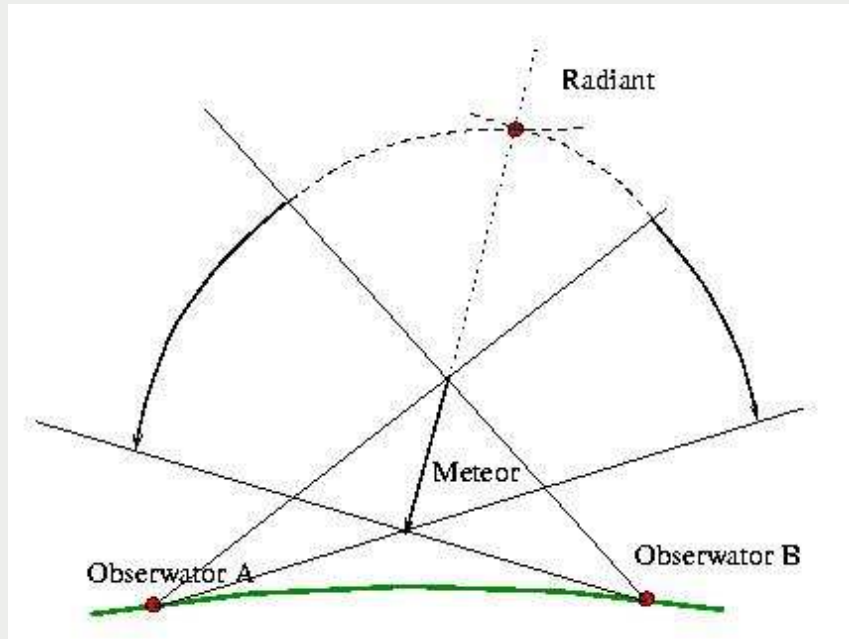
Koncepcja radiantu

D. Olmsted

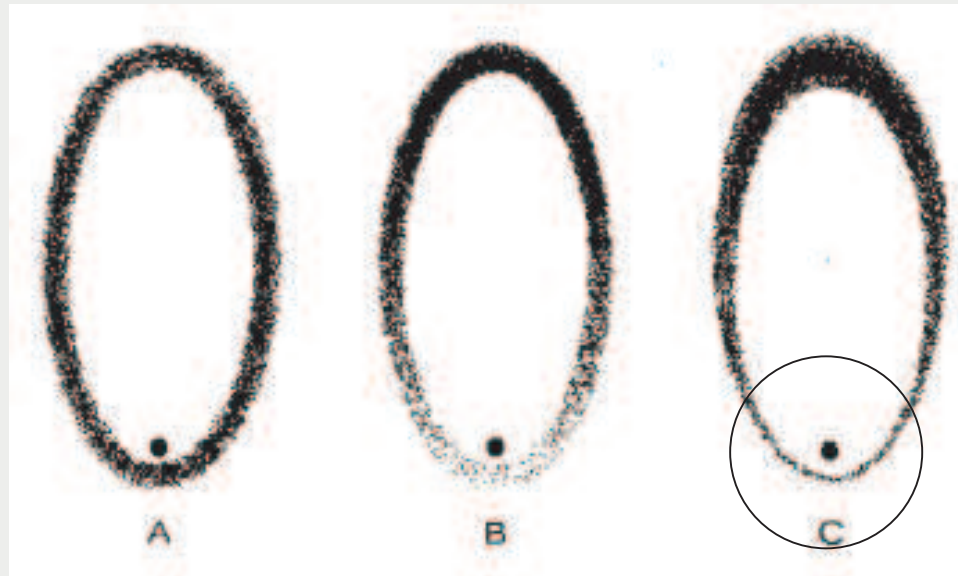
Parametry geocentryczne meteoru: $\mathbf{V}_{G'}$ $\alpha_{G'}$ $\delta_{G'}$ $\mathbf{T}_{obs}$

Bazowe obserwacje meteorów

$$\vec{r}, \dot{\vec{r}}, t_{Obs} \Rightarrow e, a, \omega, \Omega, i$$

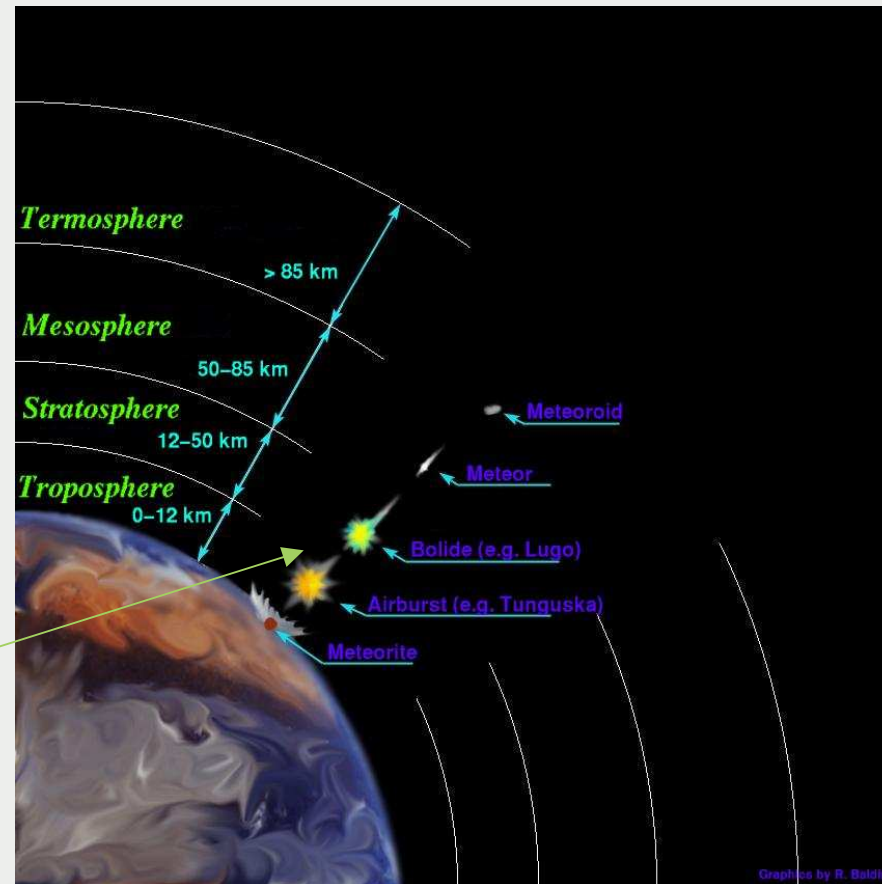
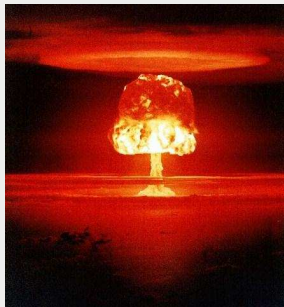
Konceptcja strumienia meteoroidowego

© Kresak L.: 1974, BAC, 25, 336-344

- A – koncepcja nierealna dynamicznie,
- B – koncepcja dopuszczalna dynamicznie, nierealna ze względu na pochodzenie strumienia,
- C – koncepcja realna dynamicznie i ze względu na pochodzenie.

Fizyka zjawiska meteoru

Energia kinetyczna super bolidów $\approx$ energii wybuchów jądrowych

Fizyka zjawiska meteoru

Hamowanie

$$M \cdot \frac{dv}{dt} = -\Gamma S \rho \cdot v^2$$

Γ – współczynnik oporu,

S – powierzchnia przekroju meteoroidu czynna w wymianie pędu,

ρ – gęstość powietrza,

M – masa meteoroidu,

v – szybkość meteoroidu.

Fizyka zjawiska meteoru

Utrata masy

$$\frac{dM}{dt} = -\Lambda \frac{S\rho \cdot v^3}{2Q}$$

- Q – ciepło właściwe (podgrzanie, stopienie, odparowanie dM),
- S – powierzchnia przekroju meteoroidu czynna w wymianie energii,
- ρ – gęstość powietrza,
- M – masa meteoroidu,
- v – szybkość meteoroidu.
- Λ – współczynnik ablacji,

Fizyka zjawiska meteoru

Emisja promieniowania

$$I = \tau \cdot \left(-\frac{dM}{dt} \right) \frac{v^2}{2}$$

I – strumień energii promienistej,
 τ – współczynnik efektywności promieniowania,
M – masa meteoroidu,
v – szybkość meteoroidu.

Fizyka zjawiska meteoru

Jonizacja

$$\alpha = -\frac{\beta}{m_{\alpha} v} \cdot \frac{dM}{dt}$$

- α – liniowa gęstość elektronów,
- β – współczynnik jonizacji,
- m_{α} – średnia masa meteoroidowego atomu,
- M – masa meteoroidu,
- v – szybkość meteoroidu.

Fizyka zjawiska meteoru

Co można wyznaczyć z tych równań?

Potrzebujemy:

ρ - gęstość atmosfery, czerpiemy ją z modeli atmosfery,

$d\mathbf{v}/dt$, $\mathbf{I}$, oraz α . – wyznaczamy z obserwacji,

Q , S , Γ , Λ , τ , β , m_α - znamy lepiej bądź gorzej z teorii, badań laboratoryjnych.

Fizyka zjawiska meteoru

Masa meteoroidu

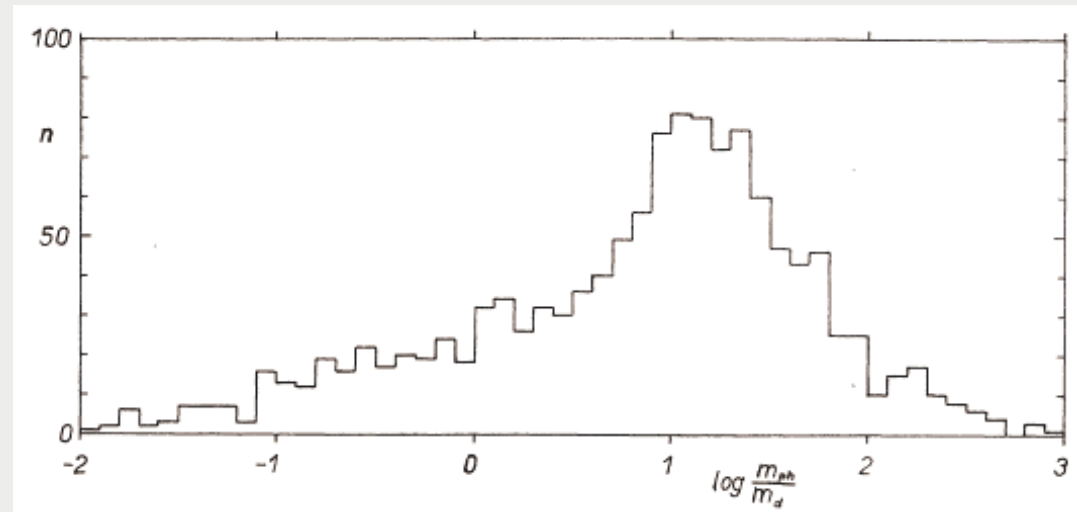
Z równania hamowania mamy:

$$M_D = \frac{\Gamma S \rho v^2}{-\frac{dv}{dt}}$$

**Niestety, najczęściej
MD < MF**

Z równania świecenia mamy:

$$M_F = \int_{t_k}^{t_p} \frac{I}{\tau v^2} dt$$

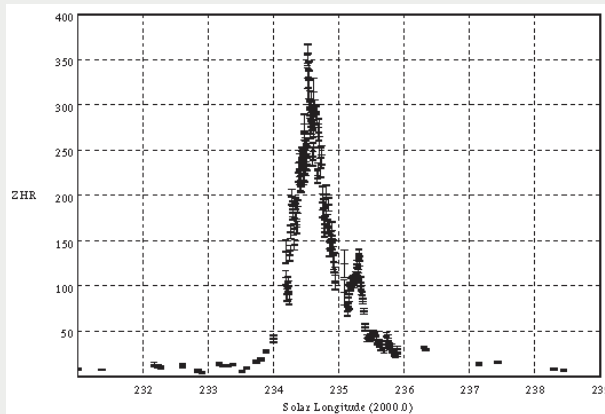
Ceplecha 1966, BAC, **17**, 347-354

Techniki obserwacji meteorów

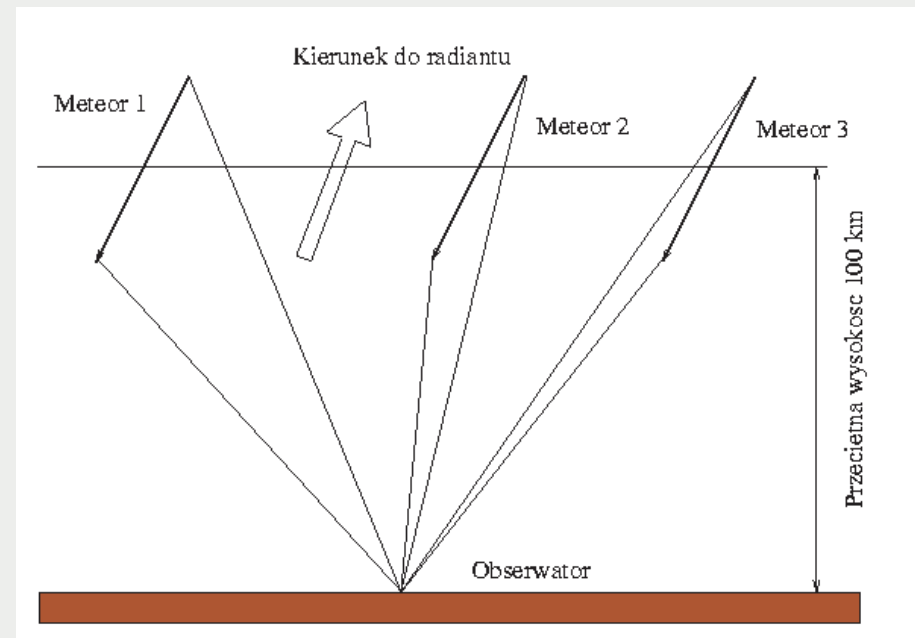

Obserwacje wizualne

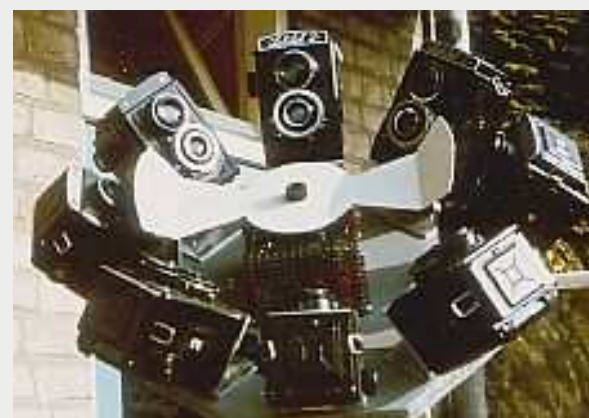
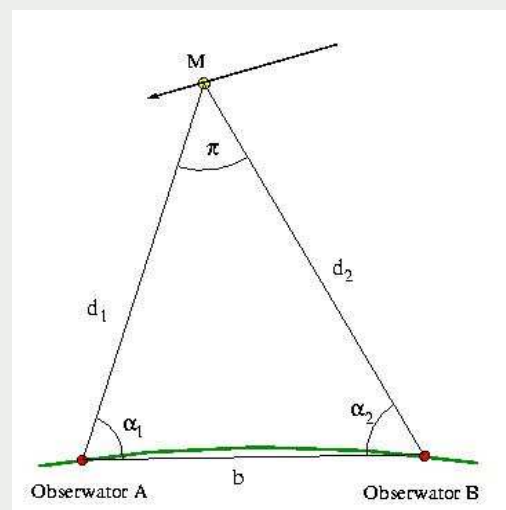
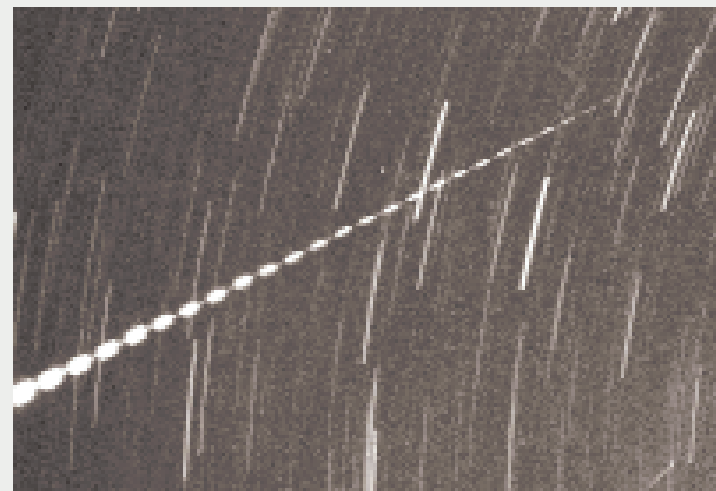
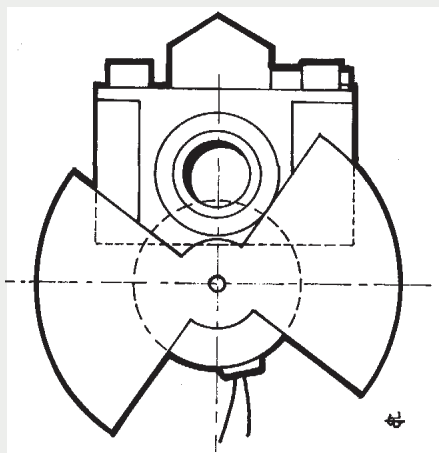
- moment czasu zjawiska,
- liczenie meteorów,
- współrzędne początku i końca śladu,
- oszacowanie jasności
- oszacowanie szybkości kątowej

Obserwacje wizualne, C. Hoffmeister

Obserwacje fotograficzne

Pierwsze obserwacje fotograficzne meteorów

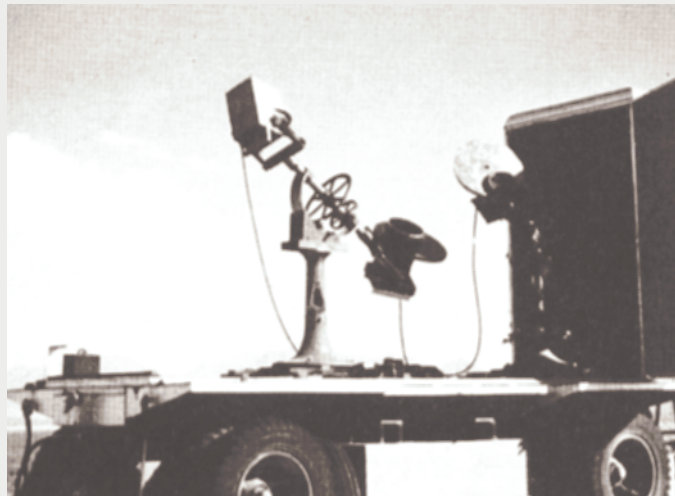

Bateria kamer w Yale 1899

Meteor z 1899.07.31
(W.L.Elkin. 1899, Ap.J. 12, 4)

Fotograficzne obserwacje meteorów w Harvardzie

Mobilna stacja
w Dona Ana w 1949

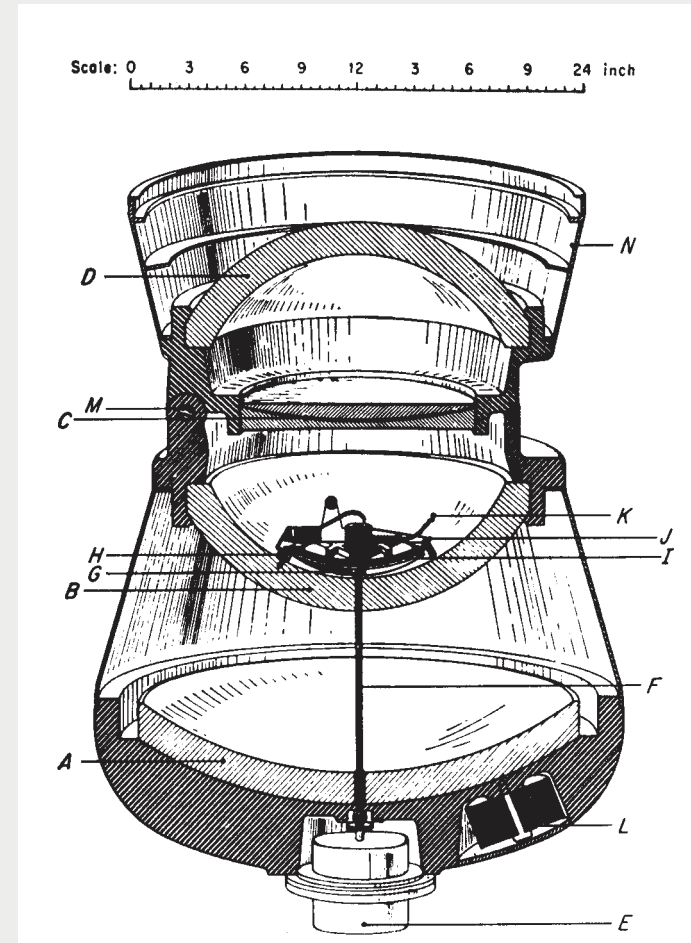
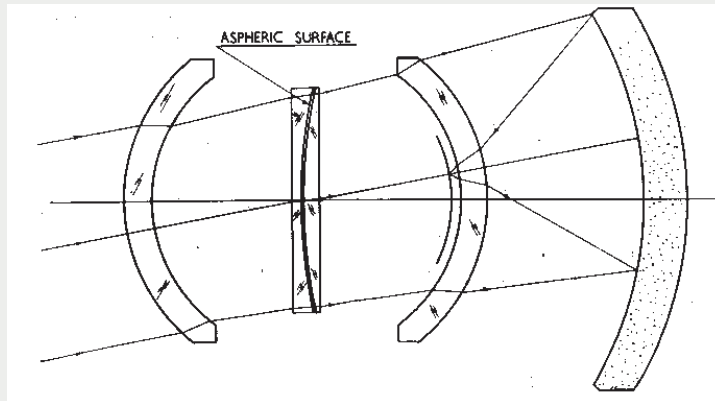
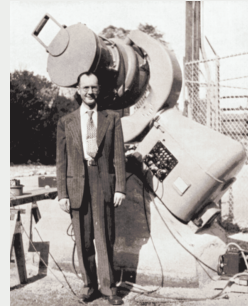
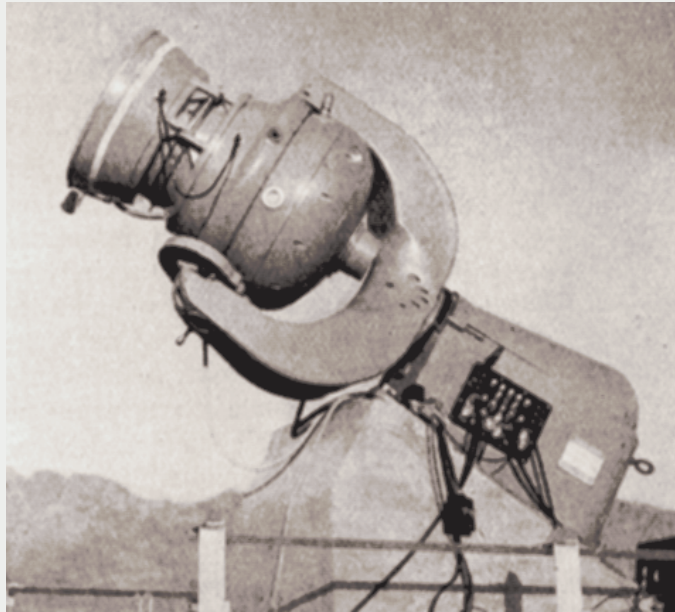

Dona Ana i Soledad w NM

Kamera Baker-Schmidta

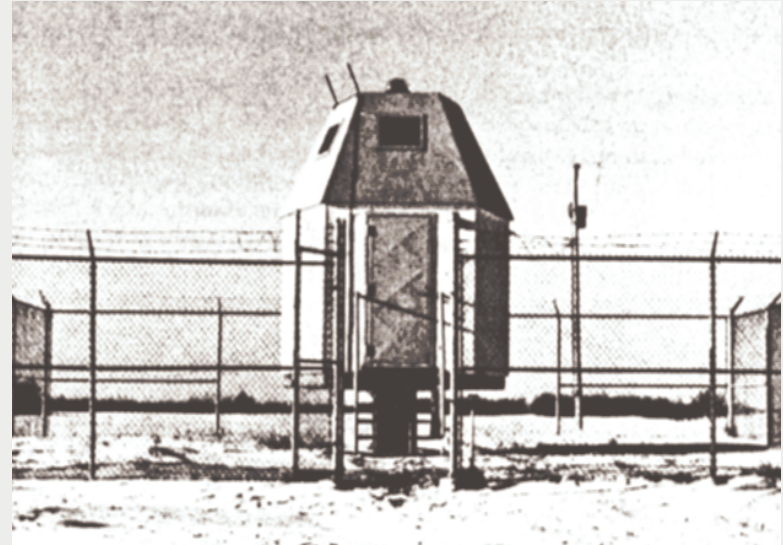

Kamery bolidowe

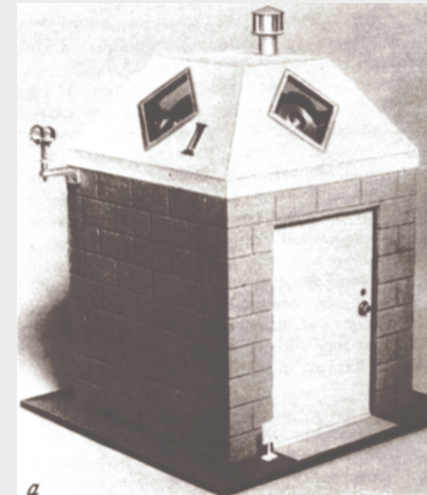
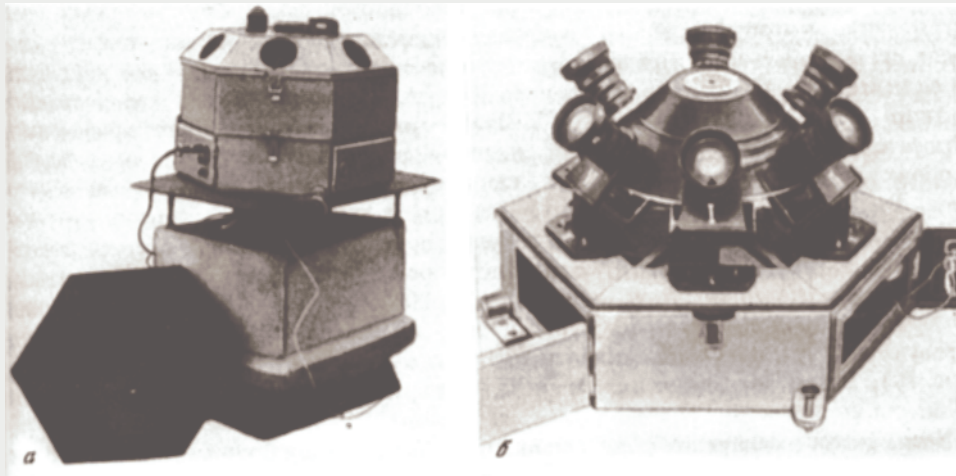

All-sky EN

MORP
Kanada

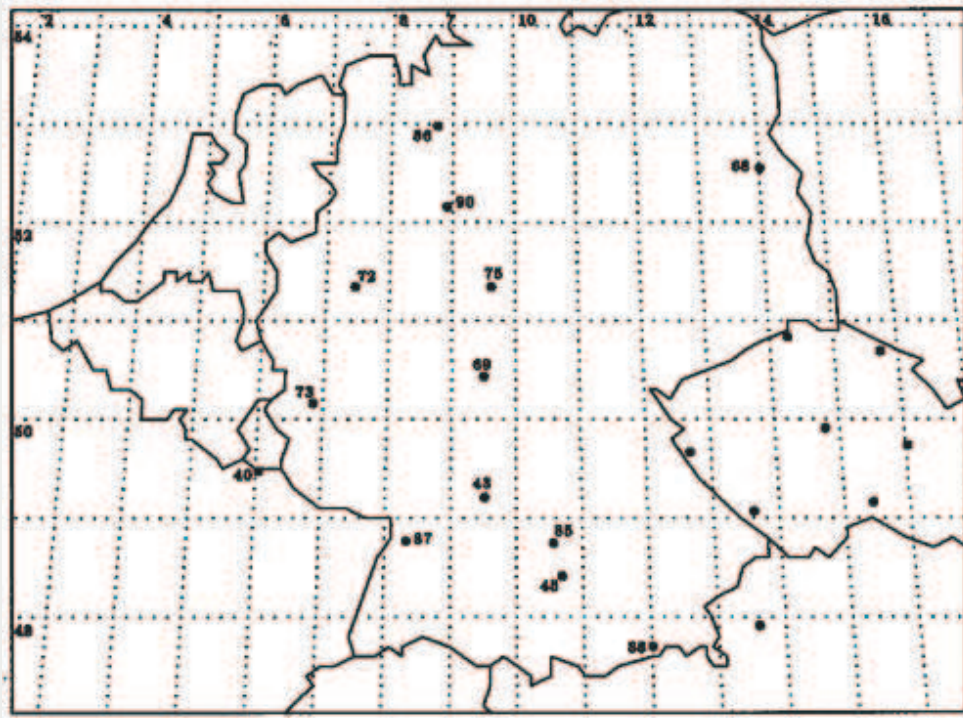

ZSRR

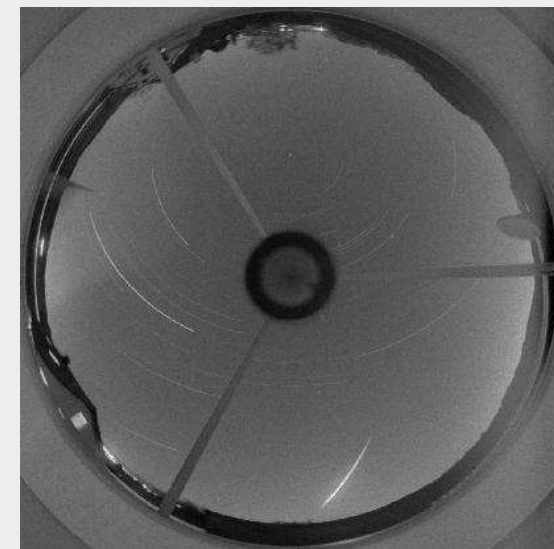

PN
USA

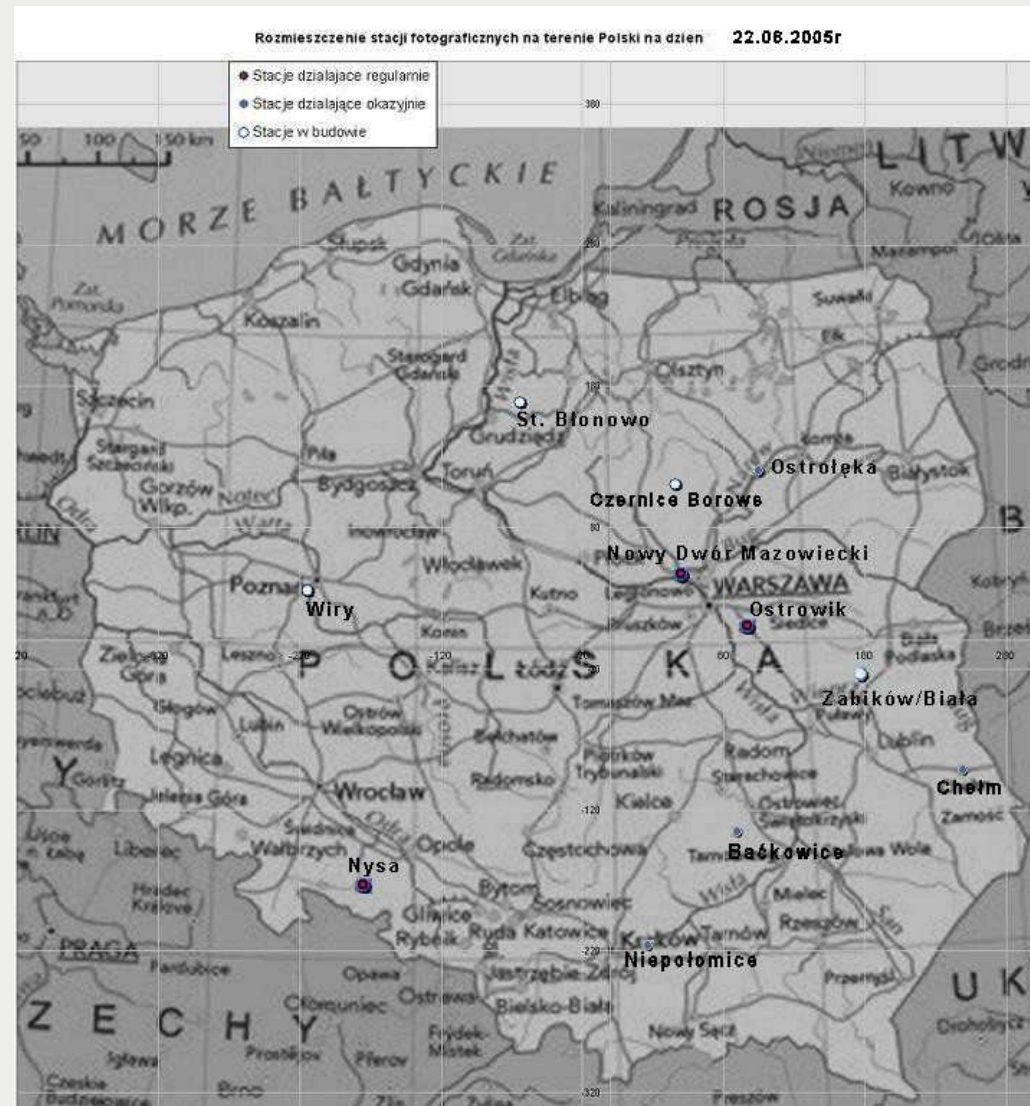
Fotograficzna Europejska Sieć Bolidowa

© http://www.dlr.de/pf/desktopdefault.aspx/tabid-623/1043_read-1425/

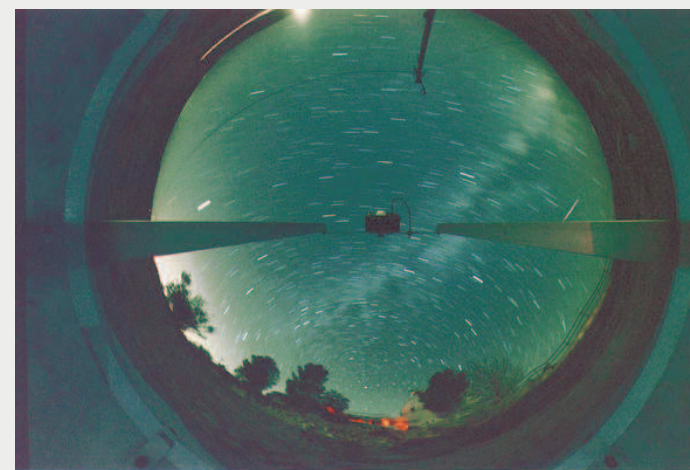
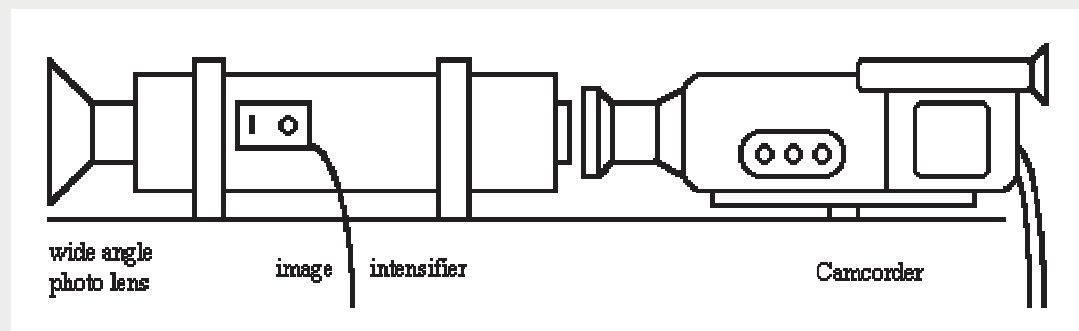

Polska Sieć Bolidowa
Sekcji Fotograficznej
Pracowni Komet i Meteorów

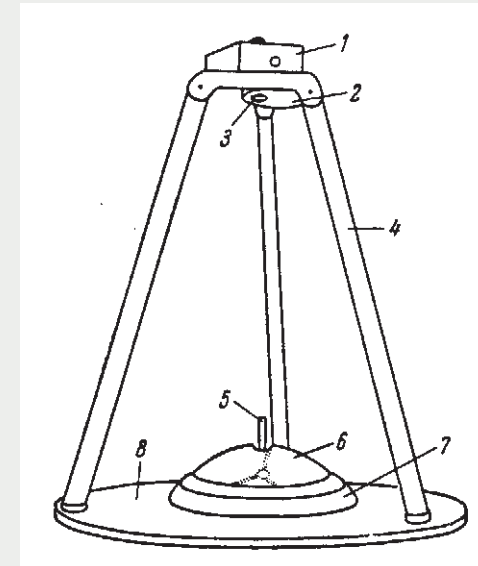

© <http://foto.pkim.org/>

Obserwacje TV meteorów

Sieci obserwacyjne bolidów

Kamery bolidowe w sieci europejskiej

Automatyczna Kamera Bolidowa (Ondrejov)

Fot. P. Spurny

Automatyczna Kamera Bolidowa (Ondrejov)

Fot. P. Spurny

Detektor: dźwięku, zachmurzenia, pojaśnienia,
opadów atmosferycznych

3.5/30 mm Zeiss Distagon

Pentium II, Linux,
RAM 128 MB, HD 40 GB,
Modem,
Karta sieciowa,
video grabber,
Karty A/D i D/A ,
S/W sterujący, kontrolny.

Odbiornik DCF 77, GPS
UPS

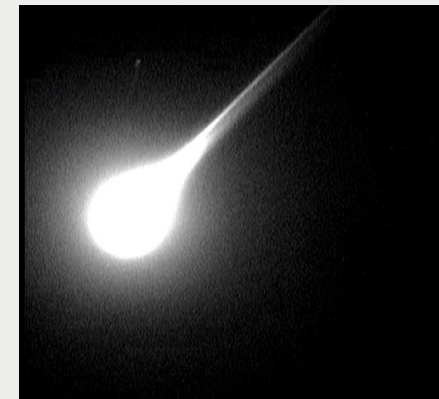
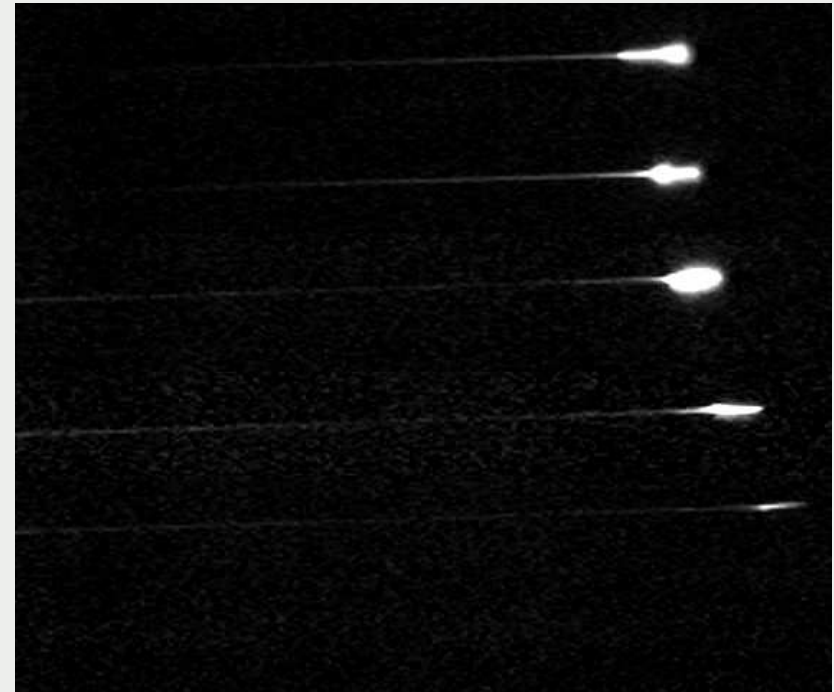
Pojemnik na 32 błony płaskie,
automatyka do wymiany błon,
podciśnieniowy system utrzymywania
błony w płaszczyźnie ogniskowej,
migawka – wirujący sektor tuż przed błoną
z regulowaną szybkością kątową.

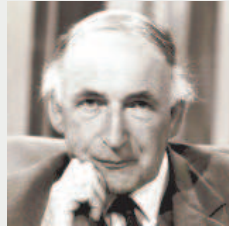

Ultra szybkie obserwacje meteorów

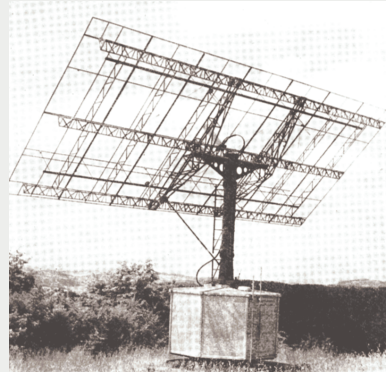
Results of the AIM-IT Meteor Tracking System
P. S. Gural, P. Jenniskens, G. Varros

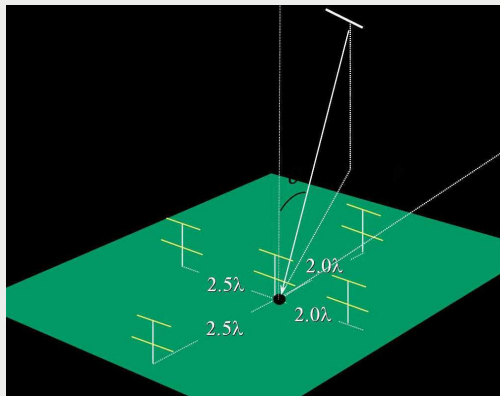
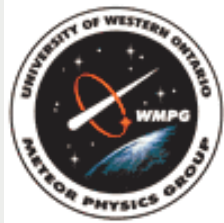
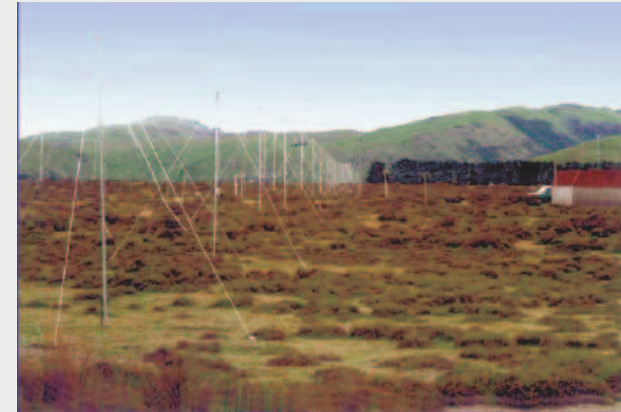
Obserwatoria radio meteorowe

B. Lovell
Jordel Bank

Radar w Ondrzejowie k. Pragi

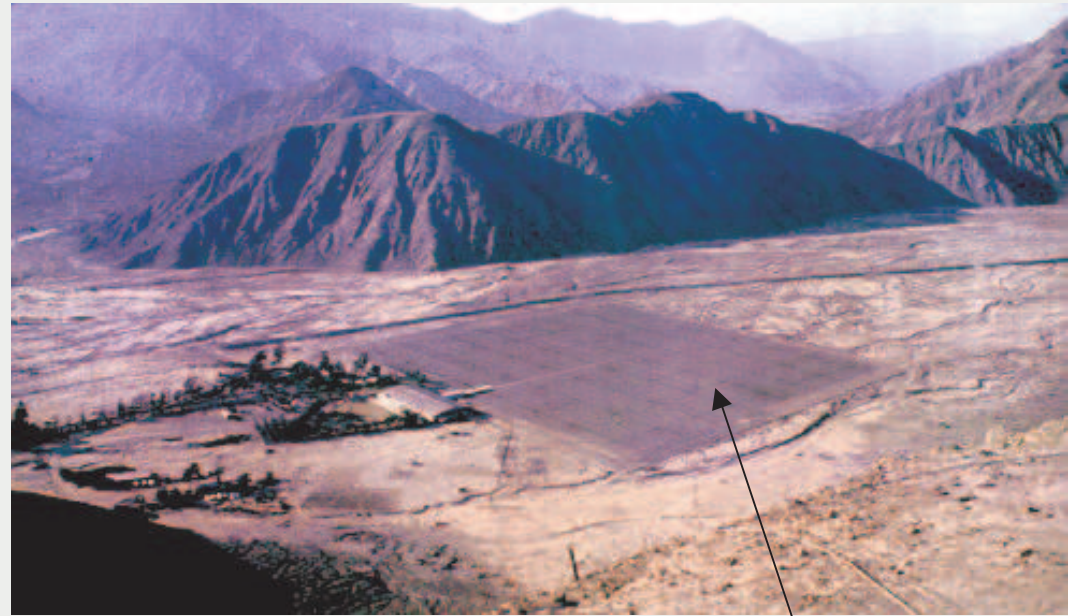

Stacja radarowa
na Biegunie Południowym

Obserwacje radiometeorów: radary dużej mocy i apertury

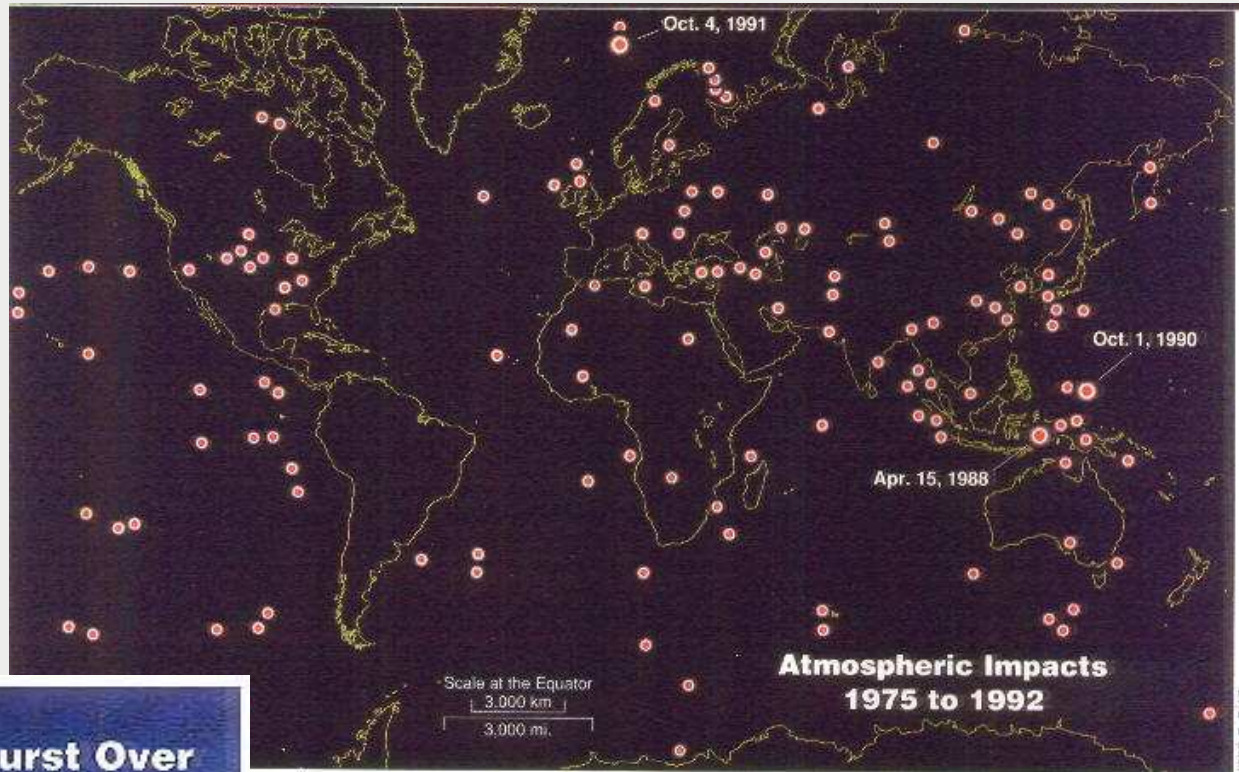
ISR Charków

Radio-observatorium Jicamarca

UHF Eiscat

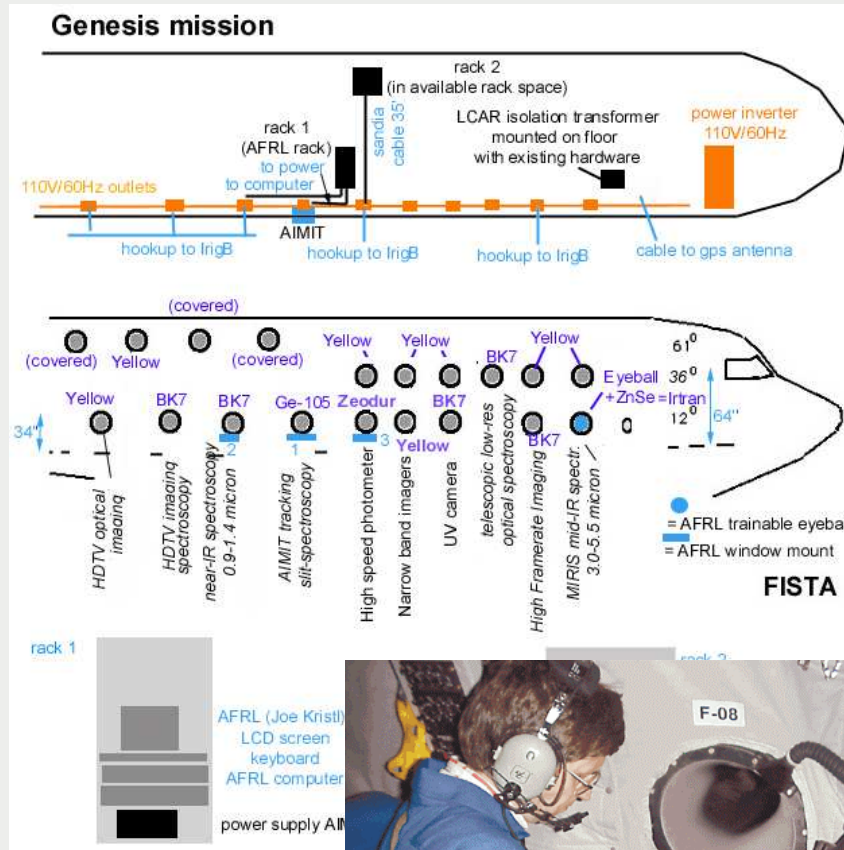

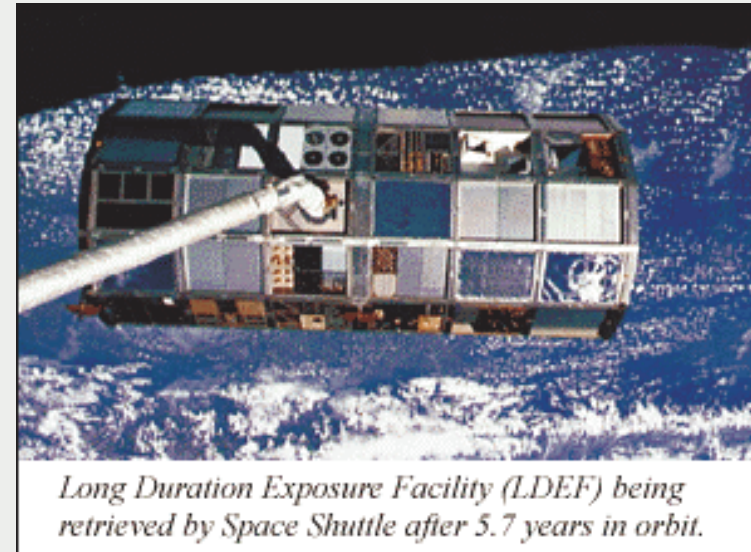
Obserwacje satelitarne bolidów

The Future of Meteor Detections (INVITED REVIEW)

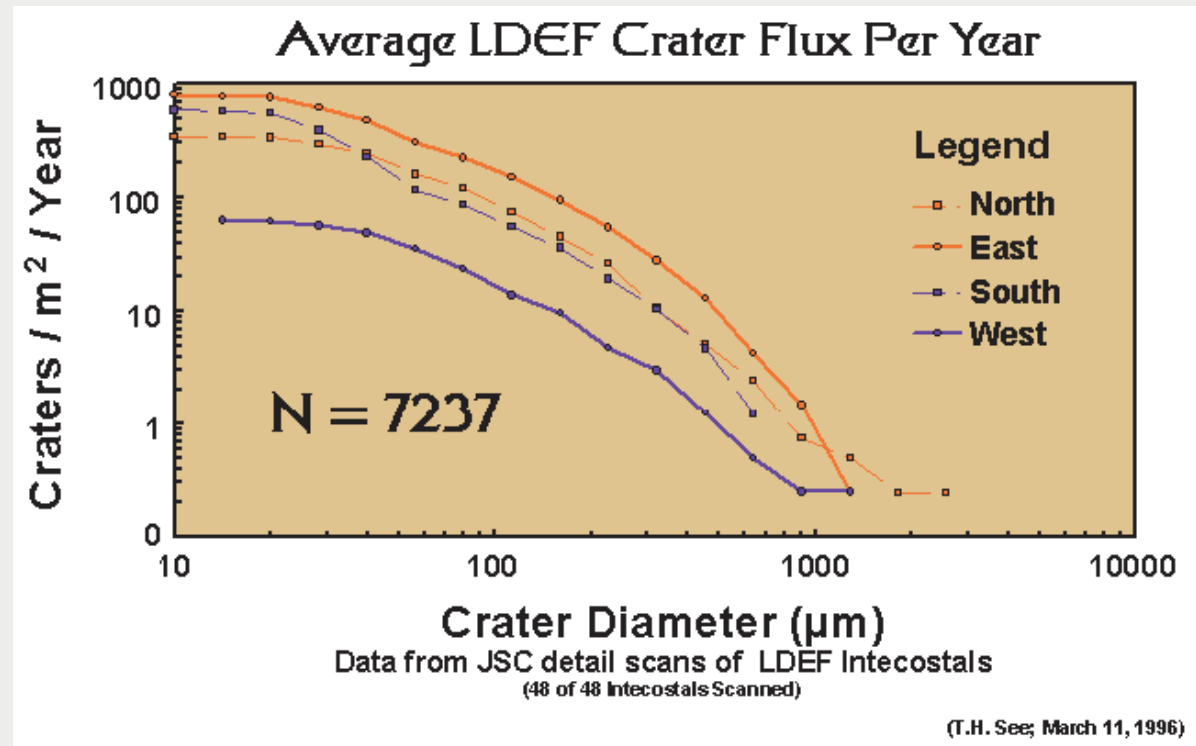
P.Jenniskens

Śmieci w przestrzeni kosmicznej

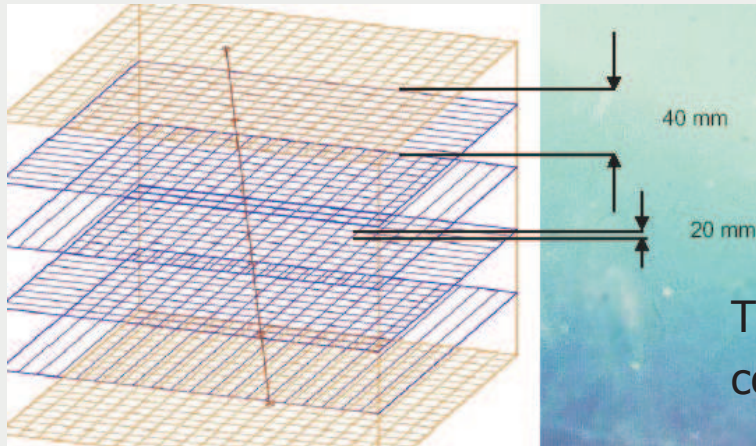
Long Duration Exposure Facility (LDEF) being retrieved by Space Shuttle after 5.7 years in orbit.

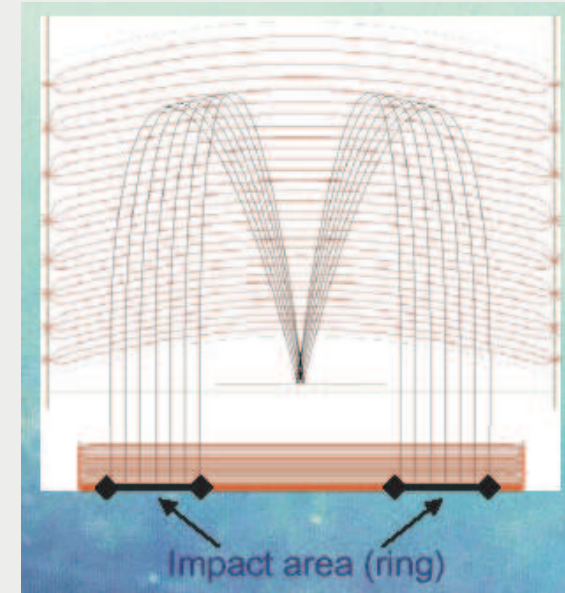
E. Gruen, R. Srama, M. Rachev, A. Srowig, D. Harris,
T. Conlon, S. Auer

Dust Telescope
Combination of a **Dust Trajectory Sensor** and a
Chemical Composition Analyzer.

Trajectory sensor
configuration

Impact mass analyzer

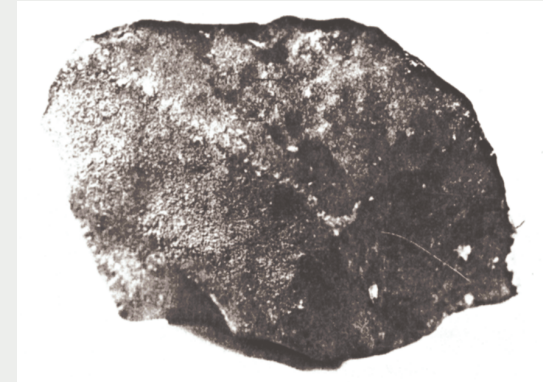
Obserwowane bazowo (fot. wideo) spadki meteorytów:

Pribram H4 (1959)

Lost City H5 (1970)

Innisfree L4-L5 (1977)

Peekskill H6 (1994)

Moravka H5-H6 (2000)

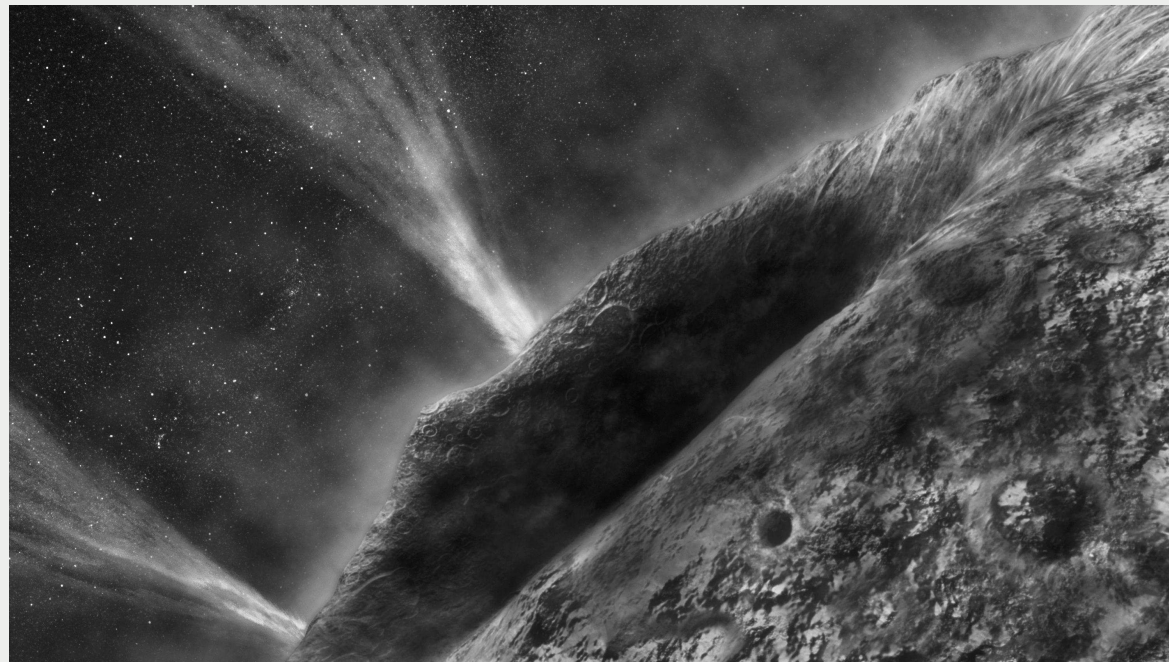
Neuschwanstein EL6 (2002)

IAU Meteor Data Center, Lund-Bratislava

Rodzaj tech. obserwacji	Liczba orbit
M. radiowe	65 000
M. fotograficzne	5000
M. TV	2000

Pochodzenie meteoroidów

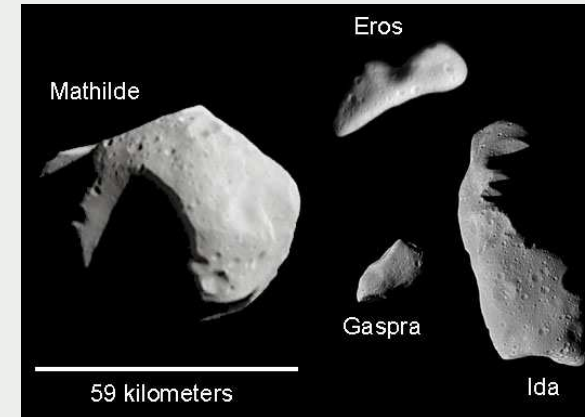
Pochodzenie meteoroidów

P Halley

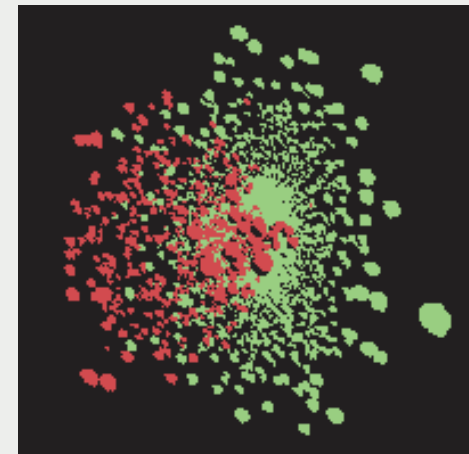
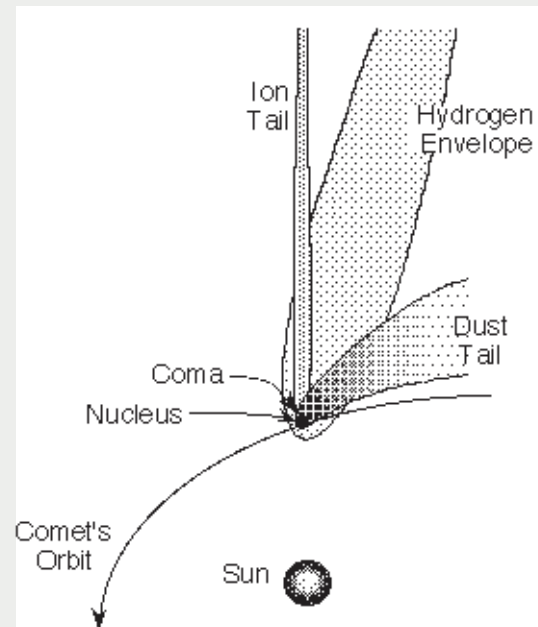
Rozpad komety Linear C/1999 S4
 $\Delta V = [0-50 \text{ m/sek}]$

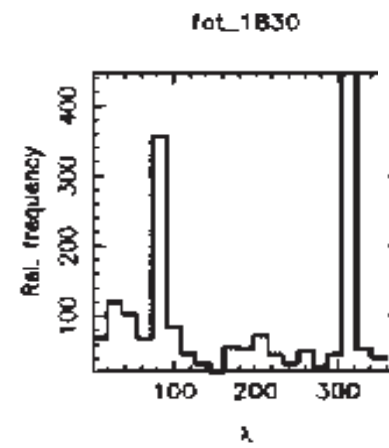
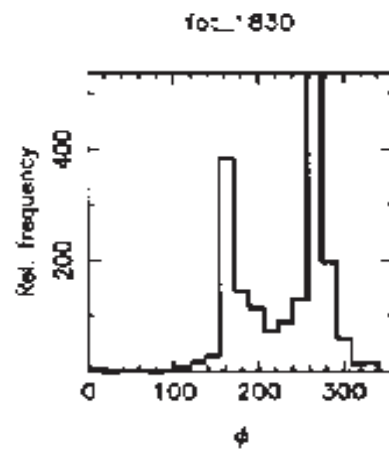
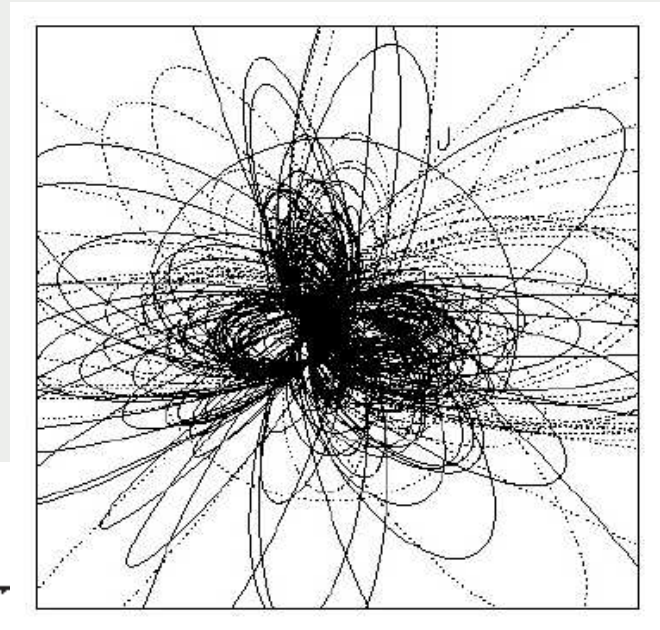
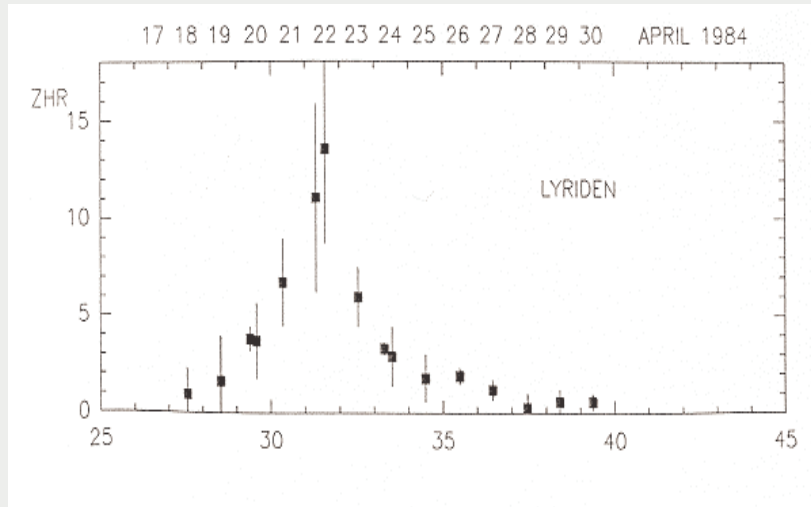
Ilustracja kolizji 2 planetkek
 $\Delta V = [0-200 \text{ m/sek}]$

P Wild 2

Meteory sporadyczne i strumieniowe

Wyszukiwanie strumieni meteoroidowych

- Oszacowanie podobieństwa parametrów dynamicznych meteoroidów

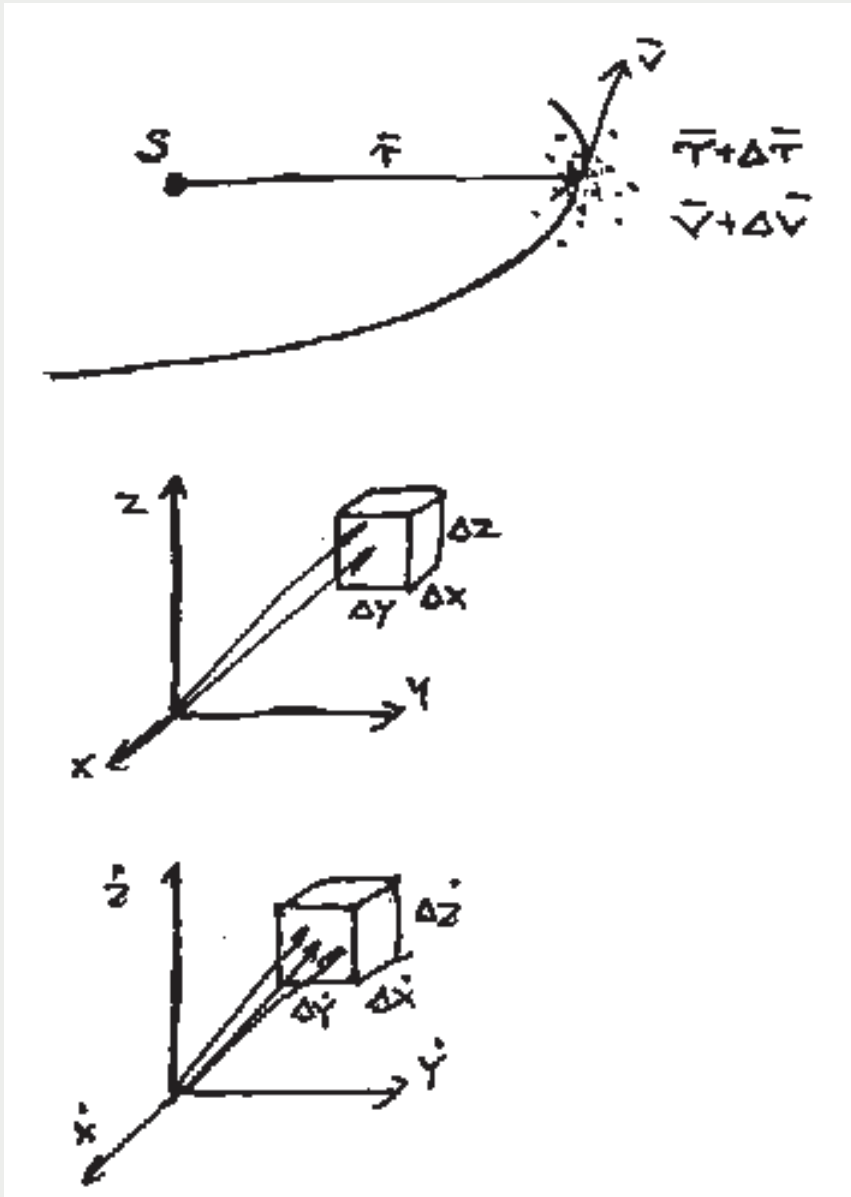
$$M_i = \{p_1, p_2, \dots\}$$

$$D_{12} = F(M_1, M_2)$$

- Ustalenie wartości progowej podobieństwa D_k

$$D_{12} < D_k$$

- Analiza skupień – wyszukanie grup meteoroidów, strumieni

Powstanie strumienia meteoroidów

Faza I, rój meteoroidów

$$M_i = \{ \vec{r}_i, \vec{v}_i \}$$

$$D_{12} = F(M_1, M_2)$$

Powstanie strumienia meteoroidów cd.

$$\Delta V = 10 \text{ [m/s]}$$

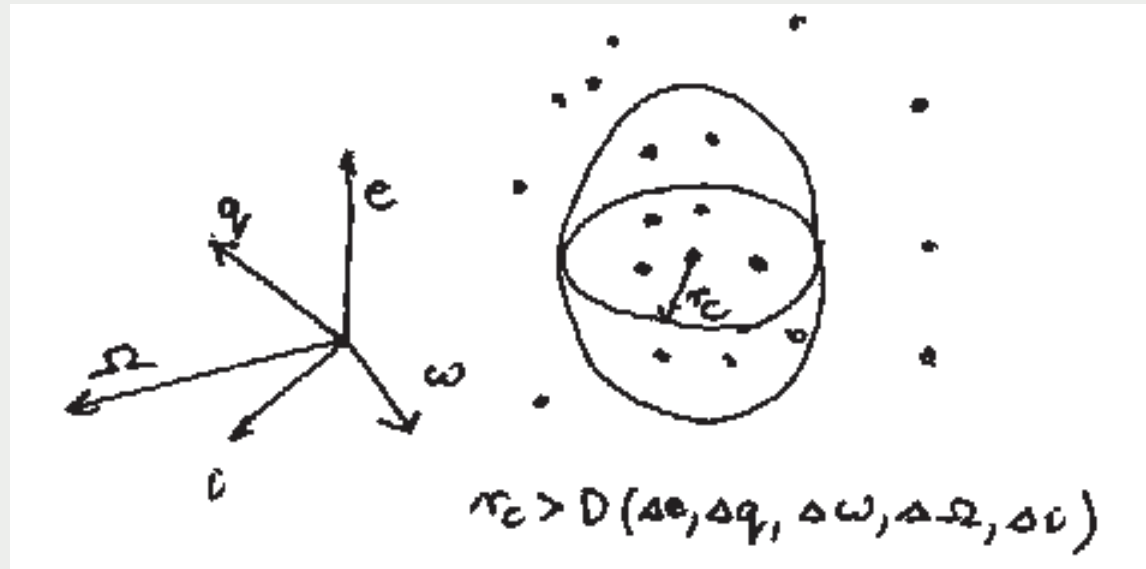
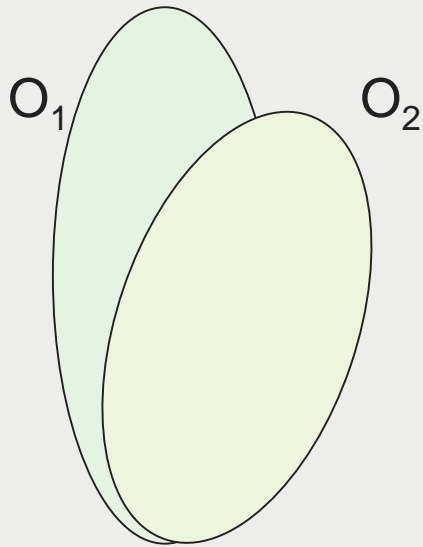
$$\Delta P \approx 0.5P$$

Faza II, strumień

Strumień	a [AU]	q [AU]	L. obiegów
Geminidy	1.4	0.14	96
Drakonidy	3.5	1.00	108
Leonidy	10.3	0.99	35
Orionidy	18	0.59	15
Lirydy	56	0.92	6
Aurygidy	153	0.68	2

Faza II: strumień meteoroidów

Podobieństwo
orbitalne

$$O_1 = \{ e, q, \omega, \Omega, i \}_1$$

$$O_2 = \{ e, q, \omega, \Omega, i \}_2$$

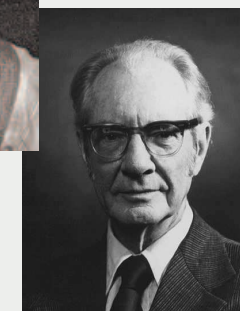
$$D_{12} = F(O_1, O_2)$$

$$D_{12} \leq D_p$$

Parametry wybranych strumieni meteoroidowych i ich ciał macierzystych

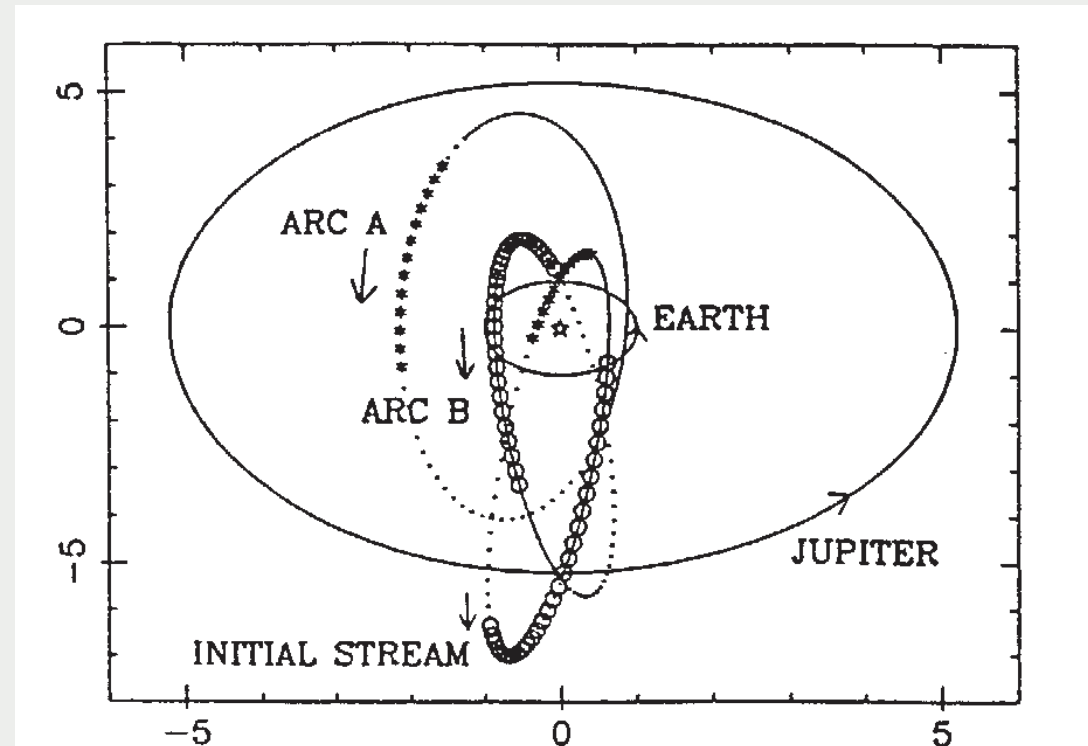
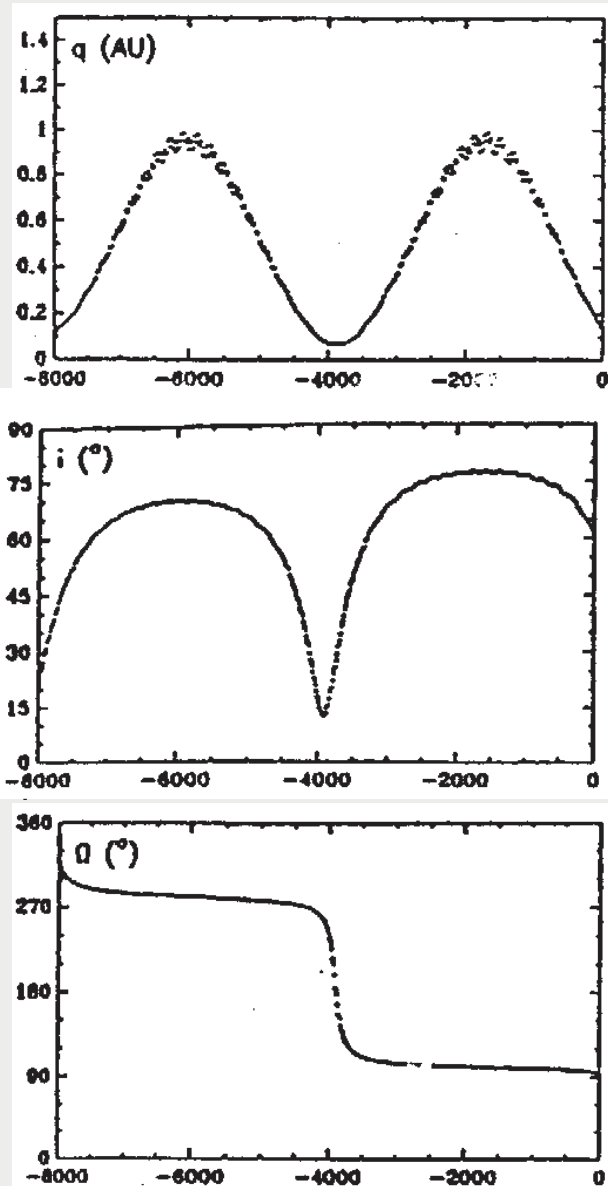
Lp	Nazwa	M D	e	q	ω	Ω	i
1	Perseidy	8-11	0.973	0.948	151	138	113
	P/Swift-Tuttle		0.960	0.963	153	139	114
2	Orionidy	10-22	0.987	0.582	81	28	164
	1P/Halley		0.967	0.587	93	35	164
3	Leonidy	11-17	0.928	0.985	173	235	163
	P/Tempell-Tuttle		0.904	0.982	173	234	163
4	Lirydy	4-22	1.003	0.921	214	32	80
	Thatcher		0.983	0.921	213	3	80
5	Drakonidy	9-29	0.743	.991	188	185	23
	P/Giacobini-Zinner		0.717	0.94	172	96	31
6	Pd Taurydy	10-21	0.821	0.328	19	28	6
	Pn Taurydy	11-4	0.849	0.33	297	221	3
	2P/Encke		0.846	0.341	186	335	12
7	Geminidy	12-13	0.887	0.140	324	261	24
	Pheathon 1983 TB		0.890	0.139	322	265	22

Lista najbardziej aktywnych strumieni meteorowych

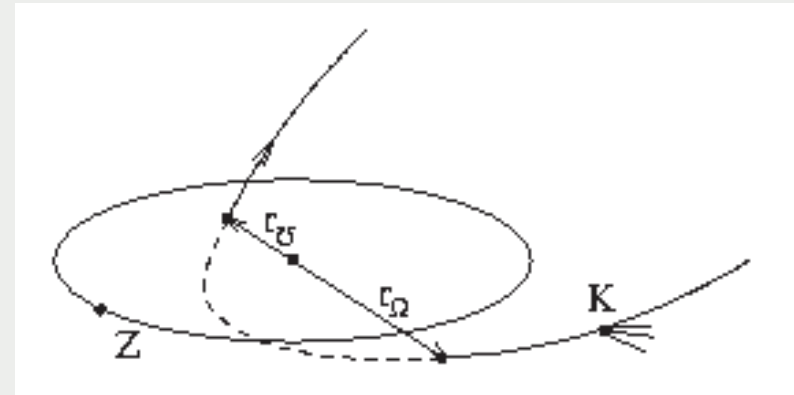
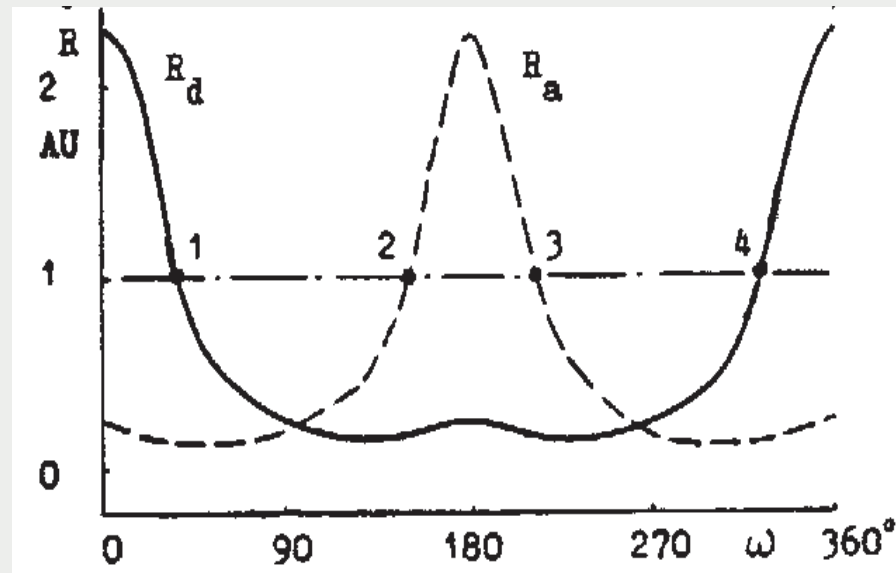
Nazwa	Aktywność	Radiant	V km/s	ZHR	Pochodzenie
Kwadrantydy	Sty. 01 - 05	230 +49	41	120	?
Liridy	Kwi. 16 - 25	271 +34	49	15	C/Tatcher
η-Akwarydy	Kwi. 19 – Maj 28	338 -01	66	50	1P/Halley
Pd-δ Akwarydy	Lip. 12 – Sie. 19	339 -16	41	20	?
Pn- δ Akwarydy	Lip. 15 – Sie. 25	335 -05	42	4	?
Perseidy	Lip. 17 – Sie. 24	46 +58	59	140	109P/Swift-Tuttle
Orionidy	Paź. 02 – Lis. 07	95 +16	66	20	1P/Halley
Leonidy	Lis. 14 - 21	153 +22	71	100	55P/Tempel-Tuttle
Geminidy	Gru. 07 - 17	112 +33	35	120	3200 Pheathon

Ewolucja orbit małych ciał na długich interwałach czasu

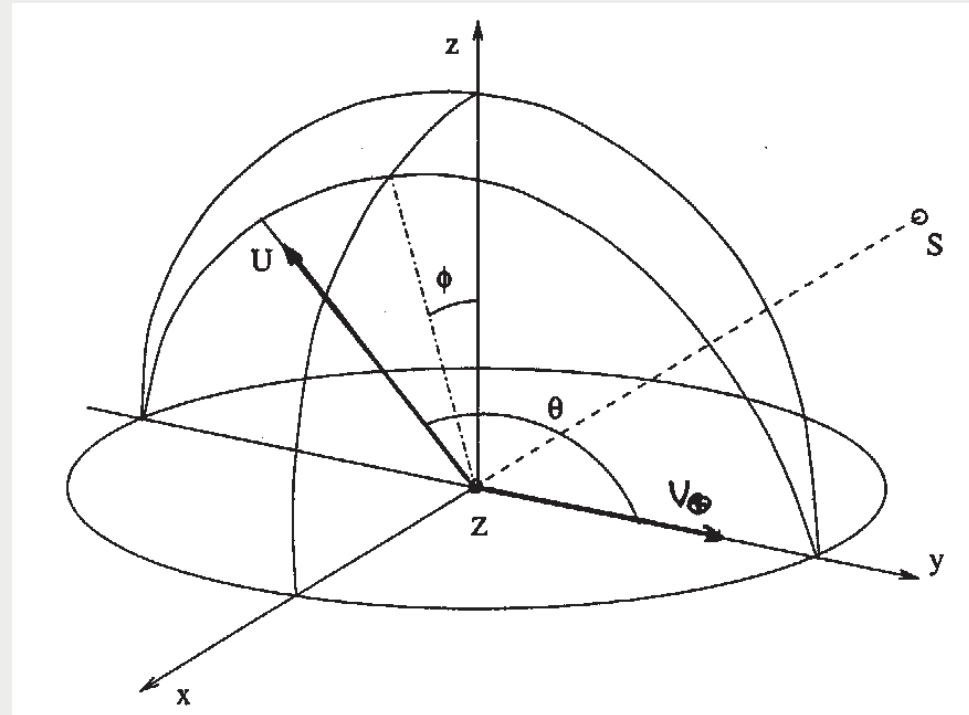
© Scholl, Froeschle

Zmiany długości i odległości węzła orbit małych ciał

© Babadżanow, Obruchow

Podobieństwo meteoroidów, zmienne geocentryczne

$$\begin{bmatrix} U_x \\ U_y \\ U_z \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} U \cdot \sin \theta \sin \phi \\ U \cdot \cos \theta \\ U \cdot \sin \theta \cos \phi \end{bmatrix} = r(\lambda) \cdot p(\epsilon) \cdot \frac{V_G}{29.7} \cdot \begin{bmatrix} -\cos \delta_G \cos \alpha_G \\ -\cos \delta_G \sin \alpha_G \\ -\sin \delta_G \end{bmatrix}$$

U, θ quasi-niezmienniki dynamiczne

$$a = \text{const}$$

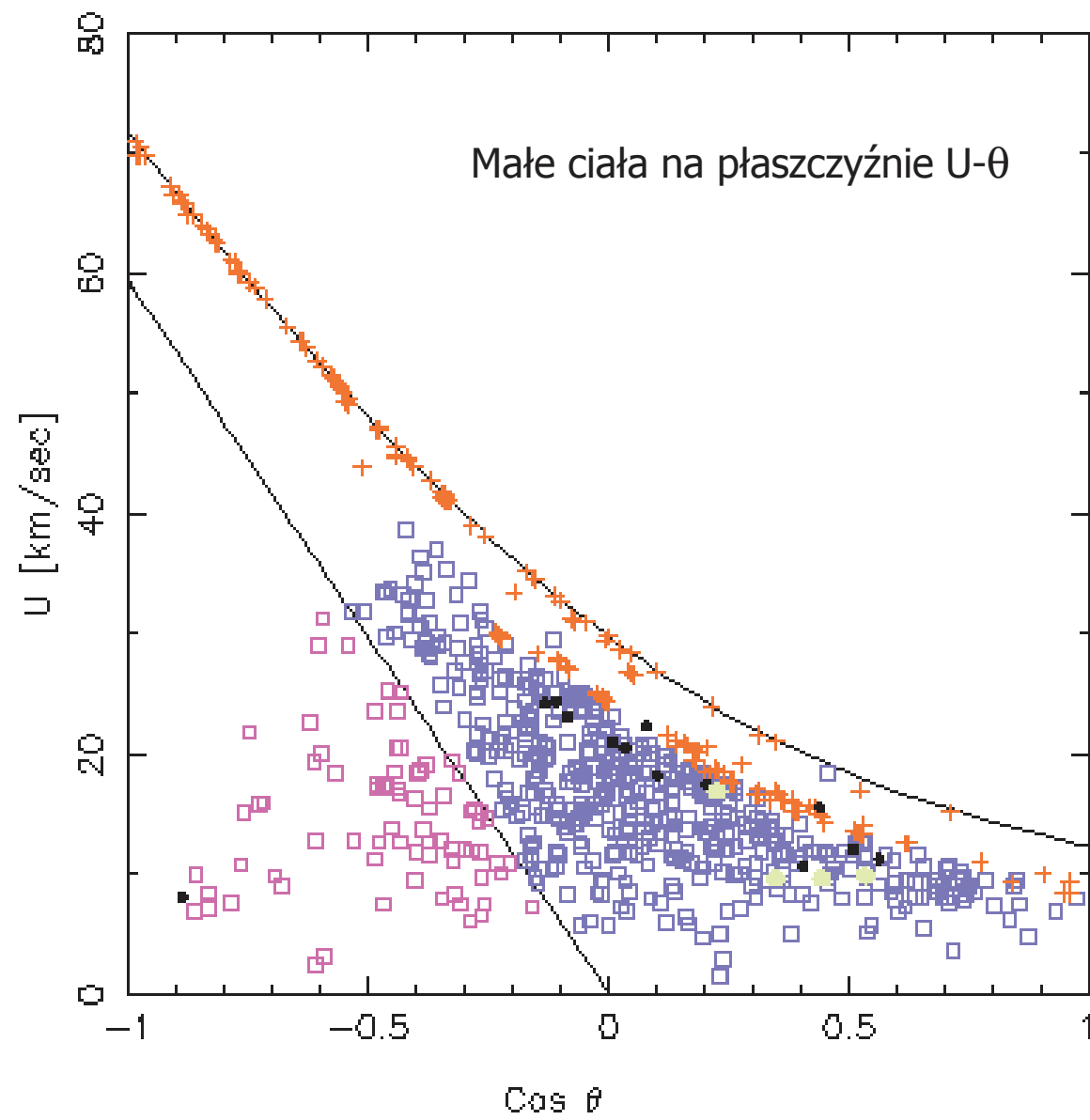
$$L_z = \sqrt{a(1-e)^2} \cos i = \text{const}$$

$$T = \frac{1}{a} + 2L_z$$

$$U = \sqrt{3 - T}$$

$$\cos \theta = \frac{1 - U^2 - a^{-1}}{2U}$$

T – stała Tisseranda,
a – półosć wielka,
e – mimośród,
i – nachylenie orbity

Lista najbardziej aktywnych strumieni meteorowych

Nazwa	Aktywność	Radiant	V km/s	ZHR	Pochodzenie
Kwadrantydy	Sty. 01 - 05	230 +49	41	120	P/Machholtz
Liridy	Kwi. 16 - 25	271 +34	49	15	C/Tatcher
η-Akwarydy	Kwi. 19 – Maj 28	338 -01	66	50	1P/Halley
Pδ Akwarydy	Lip. 12 – Sie. 19	339 -16	41	20	P/Machholtz
Pn-δ Akwarydy	Lip. 15 – Sie. 25	335 -05	42	4	P/Machholtz
Perseidy	Lip. 17 – Sie. 24	46 +58	59	140	109P/Swift-Tuttle
Orionidy	Paź. 02 – Lis. 07	95 +16	66	20	1P/Halley
Leonidy	Lis. 14 - 21	153 +22	71	100	55P/Tempel-Tuttle
Geminidy	Gru. 07 - 17	112 +33	35	120	3200 Pheathon

Rodzina strumieni meteorowych

Kwadrantydy oraz Pn. i Pd. δ Akwarydy

